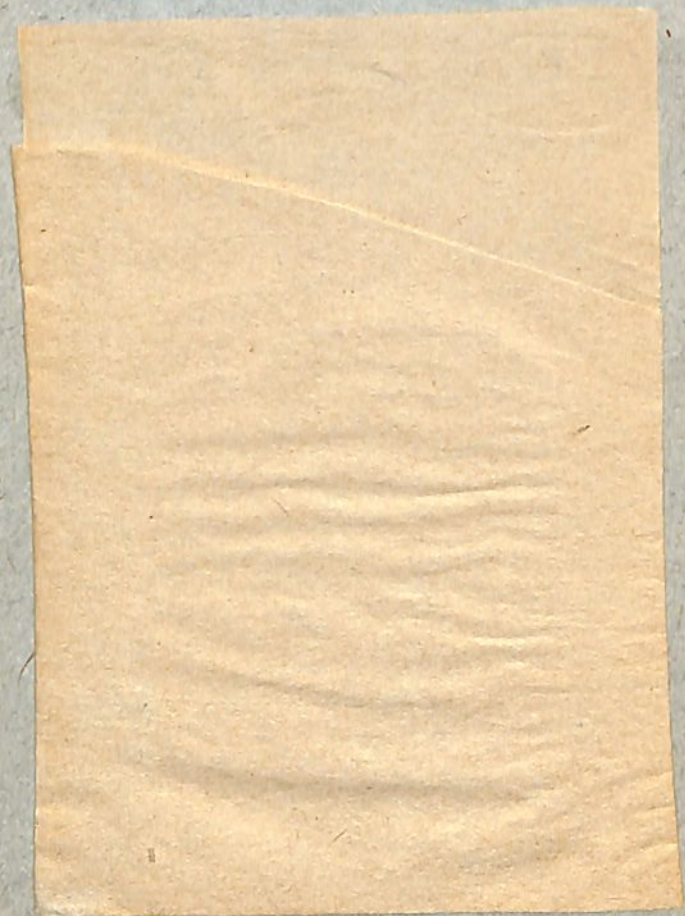

891.99

6-79

891-99
Ե-79

19 NOV 2011

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

100

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր

ԱՐՁԱԿ ՔՆԱՐ

1909-1913

ՎԵՆԵՏԻԿ ՏՊ. Ս. ՂԱԶԱՐ

1913

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր

08.04.2011

891.99
6-79 *uy*

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր

ԱՐՁԱԿ ՔՆԱՐ

1909-1913

1001
868

162

ՎԵՆԵՏԻԿ ՏՊ. Ս. ՂԱԶԱՐ

1913

ՇԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

	Ֆր. Մ.
Անէծք	1. —
Ուխտը	1. —
Սաթեճիկ	1. —

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Տուրկիմ.	1. 50
Տազնապ	1. —

ԳՐԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ. Ալիշան	1. —
Մխիթ. Վեհը	0. 25
Պետրոս Դուրեան	0. 50
Հրանդ Նազարեանց	0. 50
Հայ Միտքը	2. —
Գրազէտ Հայեր - Ա. Շարք	2. —
» » Բ. »	2. —

ԳԻՏԱԿԱՆ

Կենդանաբանութիւն }	2. —
Մարդաբանութիւն }	
Հանքաբանութիւն	1. —
Հայ բժշկարանք	1. —
Բառզիրք Գործնական զխտութեանց .	20. —

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

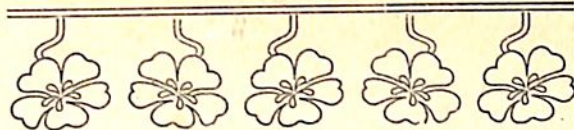
Որբունի	— —
Գեղունի — (1901-6)	50. —
Բազմավեպ (1898-1905)	— —
Մխիթար Բացառիկ թերթ	5. —

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Պատկերներ	3. 50
---------------------	-------

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր

Խ Օ Ս Գ Տ ՈՒ Ր

— Հրեշտակ ձեռքդ ի՞նչ ես ընճած:

— Բաժակ մը, մեռնելու պատրաստություններուն համար:

— Հրեշտակ, սիրով կ'ըմբռնեմ այդ բաժակը. միայն ուխտ մ'ունիմ. խօսք տո՛ւր որ ուխտս կը կատարես:

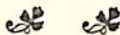
— Ղարխղ, ուխտդ սիրեմ, ուխտդ ըսէ որ կատարեմ:

— Հրեշտակ. մեռնելէս վերջը, պատուէր տուր մեռելապահին, որ սրտիս մոխիրը պահէ մարմար սափորին մէջ. պատուէր տուր ծիծառին, որ երբ հայրենիք վերադառնայ, սրտիս հողով իմ տնակին աւերակներուն մէջ՝ թող բոյն շինէ իր նոր ձագուկներուն:

Ղարխոն այսպէս ըսաւ ու մեռաւ. օտարութեան մէջ կեանքը նուրբ ըլլերեղ բաժակ մըն էր. փշրեցաւ ան մահահուան կոշտ դաստակներուն մէջ:

Սգաւոր մօր ցաւերը՝ ծովն իսկ չի կրցաւ մարել:

Արծին ամփոփեց իր թևերը. ինկաւ մեռելին վրայ. հոն չի գտաւ կեր. վիշտերը հալեցուցեր էին թշուառին մարմինը:

Ն Ա Խ Ա Ն Ձ Ը

Ժայռերն ամպածրար՝ տեսան բլուր մը, աշտարակով գեղանի: Եւ ամէն անցորդ՝ հիացումով կը գովէր սքանչելի պատկերը զբոլոր բլուրին: Ժայռերը զոռոզ, կրակ թափեցին անոր գլխուն վրայ. ու մոխիր դարձաւ՝ նոյն հրաշալիքը բնական:

Առուակը՝ կանաչ մարգագետնի ածուներուն մէջ վէտ ի վէտ կը ծփար. ջրվէժը տեսաւ անոր քնքշութիւնը

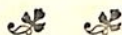

սաստիկ բարկացաւ, իր սահանքներով առուակին վրայ
փռուեցաւ, թագեց զայն իր փրփուրներուն յորձանքին
մէջ:

Փոթորիկը կատաղի, տեսաւ մանուկներու ծաղկատի
այտերուն վրայ վայփայտնըը զեփիւտին. մթացաւ, մրտ-
տեցաւ, մոլեգնելով մոնչեց, իր խռովքներուն մէջ զայն
չքացուց:

Նոճին սիգապանծ, տեսաւ իր շուրին տակ՝ ձին ծա-
ղիկին նազելագեղ պերճութիւնը. զայրացաւ և իր երակ-
ներէն կաթեցուց կիզող արցունքներ և չորցուց արմատ-
ները քնքուշ ծաղիկին...

«Gloria victis»!

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Չ Մ Ը

Հայրենիքի զաւակներուն զէնք կը բաժնեն. արհաւիր-
քի մեծ օրը՝ մարտի հրաւէր կը կարդայ:

Լեռներուն շուրին տակ, պիտի փռուին մեր երիտա-
սարդներուն դիակները:

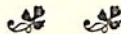
Քաջարի հայրենակիցներ՝ կը տեսնեն մահուան սոս-
կումը, անոր ետեւէն կը վազեն, յաղթանակի յոյսը զի-
րենք կը քաջալերէ:

Պատնէշին վրայ՝ Թշնամիին զնդակը վերջ պիտի տայ
անոնց կեանքին. մեր կարիճներուն մահուան ըրտինքը՝
ո՞վ պիտի սրբէ: Ո՞վ պիտի զոցէ անոնց աչքին սառած
կողերը:

Մեր երիտասարդներուն ձեռքին մէջ հրացանները կը
տաքնան. զնդակները կը սոււեն. Մողորբի բազինին առ-
ջև անտառներ կ'այրին, և հայրենիքի ասպազայ յոյսերը
ողջակէզ կ'ըլլան:

Գաշտին վրայ՝ արօրին երկաթը կը ժանդոտի, շտե-
մարանի ցորենը կը բորբոսի. այգիին նոր զինին կը
քացիի. ատուակներու եզերքը, անոնց տէրերը արիւնի
մէջ կը քնանան յաւիտենական ըրունը...

«Dulce et decorum est pro patria mori!»

ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Գաշտին մէջ ընութիւնը սօճատներ կը լսեցնէ, շար-
ժումներով ներդաշնակ:

Ճօճուն սաղարթները՝ կը քսուին բունին կոթնած ա-
րօրադրին խոնջ ճակտին:

Թիթեաները կը թառին արևուն տակ երկնցած զեղ-
ջուկ մանուկին խոսողներուն վրայ:

Վայրի վարդի բարակ ճիւղը կը ծով՝ վրան իջնող

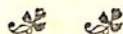

սարեակին ծանրութենէն և որորուելով կ'երգէ թռչունը
սեւազգեստ:

Ասուակի կարկառ կանաչ քարերէն վար կը սահան-
քին կոհակները ջաղացքին. և միօրինակ կը լսուի գե-
րանդիին սղոցածայն սողոսկումը՝ սէզերուն վրայ դալա-
րարոյս:

Ու վերը ճերմակ ամպի մը առջեւէն, արագիւններն
երամովին՝ կափկափելով կը թռին դէս ի Մեղրագետ՝
Արազի բոյն:

Բնութեան այս ամէն շարժումներն աննպատակ, քեր-
թող ու խորհող միտքերուն համար՝ նուագներ են ներ-
դաշնակ:

Վ Բ Ձ Ն Ի Խ Ա Ղ Ե Բ

Մշուշին մէջ, մանգաղին ցուրը տեսայ. հօտաղը սը-
տերներ կարեց:

Արեւը տաքցուց օդը, տեսարանը բացուեցաւ. Թու-
փերով եզերուած կաճաններէն՝ հօտաղը լեռնէն վար
կ'իջնէ՝ պտերներու դէզը շալկած:

Արեւը կ'ոսկեզօճէ ապակիները տաճարին, արեւը սա-
տափ ցուրեր կ'անձրեւէ, լերան ստորոտէն՝ վէտվէտող
ստուակին ալիքներուն վրայ:

Մշուշը կախնորակ ամալ դարձած, նոճիկներու սուր սա-
տերուն մէջ կը հալիւ, Գաշաերուն եզերքէն՝ ուղտերու
կարաւանը կ'անցնի. անասուններուն ճակտի զարդ հայ-
լիին վրայ, արեւի ցուրն աստղի պէս կը փայլի:

Անուշ հով մը կը ծփայ և կը ծռէ, սէզերու մէջ բար-
ձրացած Լուսնի ծաղիկները կարմրափերեւ. հայ դաշ-
տերու բուսակն է այն, որուն տերեւը նոր լուսինով
կ'աճի, պսոսաւ լուսինով կը մեռնի:

Գեղջուկը՝ փարախին դուռն է բացեր, ոչխարները
դունչերնին երկինք կարկառուն՝ կ'արբեհան հովիւին ա-
փին մէջ գանուած աղին հոտովը:

Արծիւն ալ դարձդարձիկ, լուռ դաշտին մէջ գահավէժ,
կը յափշտակէ կարաւ մը, որուն վերջին ճիչն ողոր-
մուկ, անասունն մէջ կը հնչէ լալագին:

Կալին մօտ արածող մայր կտվը, կը լզէ իր նորածին
հորթը: Էւ հօտաղն՝ եղէզէ սրինգով, կը նուագէ անա-
սուն մօր խայտանքը կաթողին:

Այծերու վզէն կախ զանգակները զիւ զիւ կը դնդբէն:

Եղաիւրէն թռչող աղանիւն՝ ճերմակ փետուրները կը
չորցնէ շանթահար կաղամախիին նորածիւ ճիւղին վրայ՝
արեգին դարձած:

Շինականին տունէն ներս՝ կենցաղին պարզութիւնը,
անզուգական երջանկութիւն է:

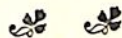
Եւր պապիկը՝ գլուխը դռնէն դուրս կախած, հոգե-
գմայլ մտիկ կ'ընէ կաղնուտէն հասած իր թոռնիկներուն
սրնգահարութիւնը:

Օրօրօցի մանկիկը թաթիկներով ազատ, աստուածա-
յին ժպտով, գլխին վրայ թրթռացող թիթեռները կ'ու-
զէ բունէլ:

Հանին՝ հրճուանքով, զարնան առաջին ծաղիկները իր
հարսին ծամերուն կը կապէ:

Խորհրդական մեհեան մըն է մայրիներու անտառը.
հոն ցողաթուրմ սաղարթները, իրարու ձեռք կու տան,
ինչպէս հարս ու փեսայ խորանին առջեւ, պսակին օրը
նուիրական:

Բլրան վրայ, լըհալ տաճարին պատուհանէն ներս,
արեւուն ցուրը կը խողտայ, Տիրամօր գեղաքանդակ
այտին վրայ:

Ա Ն Օ Ք Ի Ն Ե Ր

Ջարդեցին...

Անօթիները դռնէ դուռ ինկան մուրացիկ:

Եւ մարդասպանները՝ մայրերու զիակին միսը տղոց
հրամցուցին:

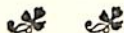
Թշուառութիւնն ինքնին սոսկաց, երբ տեսաւ անօթի
ընտանիք մը ամբողջովին մերկ և իրարու վրայ փլած:

Քարայրներու մթութիւնը ժանգոտեցաւ քաղցածներու
երիթացեալ կմախքին վրայ:

Թափառական մուրացիկ մայրը՝ բացաւ իր բերանը.
ու երբ մահը մօտեցաւ, ըսաւ անոր.

«Համբէ մեր ոսկրները, ատոնք միայն ըեզի օժիտ կը
բերենք»:

Մահը վշուր մը միս չգտաւ, արհամարհոտ հեռացաւ
անոնց ըովէն:

Գ Ր Ջ Ի Փ Շ Ր Ա Ն Ք

Կոյսը. — Ծաղիկներուն կաթով՝ հոգիիս սեւ տխրու-
թեան վրայ երազներս արձանագրեցի:

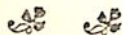
Զինուորը. — Սուրս զրիչ ըրի. թշնամիին դրօշը թուղթ,
և ասոր վրայ, արիւնովս ըաջութիւններս զրեցի:

Գինեմուրը. — Բաժակ մը զինիին մէջ ողջմտութիւնը
հալեցուցի, հոն պատլւս խեղդեցի:

Աստղերը. — Մեր շողերն արծաթ ներկ ըրինը և աւ-
 ւերներուն վրայ՝ ծրագրեցինք մեր պատկերը
 թրթռուն:

Արծիւը. — Գառնուկներուն մորթին վրայ պայքար
 զրեցի, ճիրաններս զրեզ զործածեցի:

1001
 898

ԿԵԱՆՔԻՆ ԾԱՌԸ

Տարիները կեանքի ծառին տերեւներն են՝ աշնան մէջ
 դեղնած:

Վշտերը հոգիին երակները կը ճերմկեցնեն:

Արծաթ թելերն ոսկի վարսերուն մէջ, մեռելի ճերմակ
 պատանքը մեզ կը յիշեցնեն:

Հիւանդ երիտասարդին յոյսերը՝ սրտին սափորին մէջ
 կ'եռային. ու երբ ան ձեռքն իր կուրծքին վրայ դրաւ,

Պատկերներ

մեռելական անշարժութիւն մը զգաց. կեանքի կրակը մոխրացած էր իր մէջ...

Անոր սպազայ տարիները կանխեր՝ զերեզմանի փոսին մէջ թաղումի կը սպասէին:

Տժգոյն տերևներ կեանքին ծառէն թօթափած՝ անզուժ ժամանակը մեռելի ոտքերով անոնց վրայէն կը քաշէր:

Օրհասականին աճիւնին մէջ սև բաղդի ցայգաթիթեան իր բոժոժը կը պատրաստէր, և փշրուած կեանքին մոխրութիւնը կը հիւսէր իր թելակերտ պատանքը:

Հիւժախտ մատղաշ ծառը՝ ճակատագրի անզուժ սարէն՝ զահավէժ թաւալզուր կը խորտակուէր:

Յ Ա Ի Ե Բ

Լքեալը մտաւ պարտէզ ու հառաչները թափեց հոն՝ Կոկոնները ծաղիկներ բացին. արեւէն տաք էր ցաւած սրտին ջերմութիւնը:

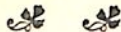
Լքեալը՝ տատրակին ըսաւ երկու խօսք, ու տառապեալին ցաւէն՝ թռչունը սրտաբեկ կախեց զլուխը:

Լքեալ մայրն իր ցաւերը պատմեց ալիքներուն, և ծովը չկրցաւ մարել սգաւոր կնոջ կրակը:

Երեսասարդ մայրիկն զերեզման այցելեց, և իր ան-
զրանիկ մեռնող մանկիկին վրայ՝ ուզեց քաշել՝ աստ-
ղերու լոյսով հիւսուած պատանք մը:

Մեռելատան կոչնակին ձայնն ամոլերուն մէջ ուռե-
ցաւ, և սգաւոր նոճիներուն վրայ տխրութիւն անձրեւեց:

Կ Ո Յ Ր Ի Ն Ե Ր Գ Ը

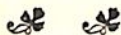
Աւերակներուն մէջ սօսիներուն շուքին տակ՝ խար-
խափելով նստաւ կոյր աշուղը: Պահ մը վերջը՝ մթու-
թիւնը կ'աւրէր օրուան շէնշող պատկերները:

Սրենգը փչեց կոյր աշուղը: Սարեակներու ձագուկ-
ներ՝ իրենց բոյնէն զլուխնին դուրս երկնցուցած՝ մտիկ
ըրին մութին մէջ դողդոցօղ նուագին հառաչները:

Այրն իր երգին հետ՝ կրակոտ բառեր յանձնեց հող-
մերուն. աստղերուն սիրտն շարժելով, ցօղ արցունք թա-
փեցին անտիրական հողվարներուն վրայ:

Տատրակը լսեց կոյր աշուղին երգերը, թառած ճիւ-
ղին վրայէն կթոտեցան տոտիկներն և զգայազիրի՛ ծա-
ղիկներուն վրայ ինկաւ թռչնակն այն փափկասիրտ:

Վերապին շրթունքը հասաւ աշուղը յուսահատ, և
էր երգերն անդունդին կլափին մէջ մարեցան... Աղքա-
տին ձայնն ալ, այդպէս կը մարի հարուստին մութ
սրտին մէջ:

Յ Ո Ւ Ս Ա Հ Ա Տ Ը

Բնութեան զեղակերտ պատկերները՝ տխրութեան ձեռ-
քով արուեցան յուսահատին երևակայութեան վրայէն:

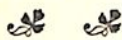
Ոսկեվարս երագները՝ արծաթացան ճակտին վրայ:

Լքեալը հանեց մատանիները աղամանդակուռ, հանեց
ըստամանեակն ականակուռ, և անոնց հալոցով պատրաս-
տեց իր աճիւնին սափորը:

Յուսահատը տեսաւ՝ սեւ ամպին առջևէն թափօրումը
ազուաներուն, ամպ դագաղին յանձնեց իր հողին:

Միծաղկոտ լճակին մէջ՝ լքեալը թափեց իր սեւ մտա-
ծութիւնները. ջուրը յուզուեցաւ. հողին վրայ ցանեց իր
արցունքներն և հողը սեւ վարդեր բուսցուց:

ՈՐԲԻՆ ԿՏԱԿԸ

Չայլամայր, պատանքս հիւսէ ջարդէն ինկած կոյսե-
րու զեղածամով:

Գազադագործ՝ ճաղս կազմէ Սուրբ Խորանին՝ ջար-
դէն ջախջախ բեկորներով:

Գիւսպատիկ՝ փափուկ մարմինս՝ ջարդուած մայրերու
ազու արցունքովը լուսի:

Եւ դու, Տէր Հայր, ջարդէն այրած օրօրանս՝ մտեկիս
լանկարկող բուրվասին ածուխ ըրէ:

Մեռելակիր՝ դազադս դիր հօրս և մօրկանս զխակնե-
րուն միջեւ:

Հրեշտակներու արտօսրը թող ձիւն դաւնայ, ձիւնը
վերմակ փռուի իմ վրաս:

Ես հող դաւնամ՝ հողվար ըլլամ, հօր ու մօրկանս
ջարդուած ոսկրներուն:

Սիրտս սափոր թող ըլլայ՝ տատրակներու ծարաւին:

Գթութիւն, շարժէ արծաթթաթիկ մատուընեղդ, չոր-
ցուր ոսկի վարսերովդ՝ արցունքները ջարդուած Հայրե-
նիքին:

ՎԵՍՏԱԼՈՒՀԻՆ

Վեստալուհին սեւ շղարշով՝ ծածկեց երեսն արեւէն,
կրակի շուրջը ջուրմերու սլարը ցնծութեան երզը հըն-
չեցուցին, երբ նուիրական կոյսը՝ Սիպիլլայի արձանին
ոտքն ինկած, իր առաջին աղօթքը մրմնջեց:

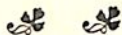
Անցան օրեր, Վեստալուհին իր անցեալ կեանքի ա-
նուրջներն թաղուած դտաւ տաճարին խնկաւէտ մթու-
թեան մէջ:

Բայց մերթ ընդ մերթ անսպասական լուսեան մէջ
կ'երագէր կոյսը մահն, որ ոսկրուտ բունցըով իրեն փա-
փուկ սիրտը կը բաղխէր:

Վեստալուհին առաւ տաճարին ոսկի ափսէն, զլու-
լը կախած՝ աչուըներէն հոն կաթեցուց հին անուրջնե-
րուն թորեցուցած հոգեկան խլրտումները:

Լոյս մը ելաւ այդ արցունքի անօթէն. կոյսին ողջա-
կիզումէն գոհ էր Սիպիւլ. իր այտերուն վրայ փայլեցաւ
աստուածային ժպիտ մը:

ՓՈՒՍՐԷՆԸ...

Ներկի տուփը ոտքիս թով, անցայ զիմացը եռտանիկս,
մարգագետնի խոտերը շատ էին վեր բարձրացած:

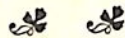
Վրձինս սկսայ շարժել, խաղաղ լոյսն կը ցոլար նըռ-
նենիին կարմիր ծաղիկներուն վրայ:

Ուրուզրեցի զիմացի պատկերը մեղամաղձոտ կղզիին,
Պահիկ մը վերջը, ճիշդ ոտքիս առջև վերէն ինկաւ՝

կաղինի չափ փոքրիկ ձու մը. սիրուն էր ան. զերդ մեծ մարգարիտներ տանձածև՝ որ կը շողան թագուհիներու գայումամանեակին կեդրոնը:

Չուն առի ձեռքս՝ ծառէն վեր բարձրացայ. թռչնիկ մայրիկն քնքոյշ՝ զլիսիս չորս կողմը ման գալով՝ կ'ազերսէր և կը սպառնար: Իսկոյն բոյնին մէջ դրի փոքրիկ ձուն, ու ծառէն վար իջայ:

Գիշերն ամբողջ անուրջիս մէջ, մայրիկ թռչնիկին հետ կը խօսէի: Երախտագէտ սոխակը մեծցընելով էր փոքրիկ ձագուկը, կը պատուիրէր անոր, որ ամէն անգամ, երբ ես ծառին տակը նկարելու երթամ, երգեր հիւսէ կաթոզին ու զուարճացընէ իր զեղզեզնեքով սխրալի: Ու ես անուրջիս մէջ տեսայ երախտագէտ թռչնիկը մեծցած, վայելեցի անոր նազանքները պաշտելի. ուսիս վրայ, զլիտուս վրայ թաւելով մտերմօրէն կտուցը վրաս կը ըսէր:

ԾԱՌԻ ԴԱՄԲԱՆԸ

Թագաւորի աղիջկը կեանքը խտամբեր գտաւ, հընդիկ մեռելներուն պէս, զինքը կախուած գտան ճկուն և զեզներու կատարներէն:

Երկրորդ առաւօտ անոր վարսերուն անոյշ բոյրերով՝ զինովցան անտառին թռչուններ: Անոր այտերէն փարթամ գեղեցկութիւն մը կ'անձրեւէր:

Թագաւոր հայրը, փեթոտելով շուշանի թերթեր՝ գանոնք ափովն իր ազջկան երեսին նետեց. ինքը գետին

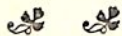

փոռած, աղերսու սարսուռներով աղօթեց որ աստուած-
ները կհանը տան իր մեռեալին:

Աշնան մէջը մուսլ խունիկ պէս իջաւ ծառին վրայ,
ծածկուեցաւ կոյսին պատկերը:

Ըսին շատերը, թէ թագաւորի աղջիկը մեռած է, այլ
աստուածներու դրախտին մէջ ըուն կը քաշէ:

Եւ այն կոյսն իր անուրջին մէջ տեսաւ թեւապարու-
մը երեք փոքրիկ տարփիկ հոգեակներու. մէկն անոնցմէ՝
կոյսին կարկռեց աշխարհիս զանձերուն ոսկի բանալին,
երկրորդը՝ զոհարապատ բաժակով՝ անմահութեան գեր-
լնական ըմպելին. բայց երբ կոյսը՝ երրորդին ձեռքը տե-
սաւ սիրտ թր՝ մէջը անկեղծութեան առաքինութիւնը
ըլերեղացած՝ զրկեց զանիկայ. զտած էր, ինչ որ ան-
զիւտ էր...

Պ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ Ի Ն Մ Ն Ո Ի Ն Գ Ը

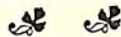
Արշալոյսը փոսց իր վարդօրակ զորքը՝ ոսկի սարե-
րուն վրայ. ու հոն Արամազդ իր զիցանոյշներով՝ ծնրա-
ղիւր, մտամփոփ բնութեան ուժին աղօթեց: Եւ անդունդը
փայլահնացայտ լոյս հազաւ. թանկագին ակունքներ
բազմագունի՝ փոշիացան արծաթ ամպերու մէջ եւ ոս-
կեհուր ծառերու վրայ՝ ոտնաթոխիկ ոստոստուն պարեց
անահատածին մերկ մանկիկ մը, թեւերը թիթեռնիկի,

Պատկերներ

ուսին վրայ աղեղ մը, ձեռքին մէջ նիզակներու խուրձ մը: Եւ աստուածները զայն ճանչցան. անոր ետեւն ձայնեցին. — Սէր... Բնութիւնը զմայլելի նուազ մը երգեց. աստուածները սահմոկեցան: Սէրն իր առջև կը տեսնէր յաւերժահարս մը, որուն անունն էր Երզանոյշ: Երկու Աստուածութիւններ, Սէր և Երգ անբաժան մնացին: Սէրը միշտ նետահար և Երգը միշտ հմայող. և անոնց թեւադրութեամբ աստուածներու քարայրէն դուրս ելան երեք շնորհագեղ կոյսեր. Աղլայիս, Եփրոսինէ և Թալիս. երեքն ալ զուարթաղէմ, միշտ իրարու փաթթուած, ոտն ի մասն և հմայքոտ: Սէրը անոնց էր ուղղած իր նուազի հրապոյրը: Աստուածները այդ երեք յաւերժահարս կոյսերուն անուն զրին Շնորհք, Աստուածներու նուիրական պարտէզին մէջ, հրաշալի տարփելիները՝ Սէր, Երգ և Շնորհք իրարու հետ խօսեցան. զուշակեցին Արամազդի ծանրատաղտուկ մտատանջութիւնը. և ամէնն ի միասին անձնանուիրաբար բնութեան զեղեցիկ ուժին մէջ հալեցան. և իրենց համախըմբուած աճիւնէն, հրաշալի աստուածուհի մը ոսկի փրփուրներէն դուրս ելաւ: Ճիշդ այդ պահուն Արամազդի հետ ազօթքի նստող զիցանոյշներ՝ կաթողին բերկրութեամբ տիեզերքը համայն խնդութեամբ ողողեցին ձայնելով.

— Ծնաւ Գեղեցիկը...

Սէր, Երգ և Շնորհք ներդաշնակութեան մէջ զանգուած, իրենցմէ ծնած էր Գեղեցիկը: Արամազդ և Ղեցանոյշներ ուրախացան այդ ծնունդով: Եւ Որփէոս ծառերուն, անտառներուն, առուակներուն ձայն տուաւ իր սրինդով և բնութիւնը երգեց Գեղեցիկին ծնունդը: Արամազդի մէկ համբոյրով՝ արեւ հագաւ Գեղեցիկը. և շանթերը փայլակի շողը քսեցին անոր խոպոպներուն: Որփէոսի ընարը մատուցներուն տակ զողբողաց՝ երբ տեսաւ Գեղեցիկին ղէմքը հիասքանչ: Յաւերժահարսեր ծաղկահիւս պատմուճանով՝ ձեռն ի ձեռն դուրս ելան նուիրական անտառէն ու պար մը բունեցին ոլիմբական: Գեղեցիկը ուժերու աստուածներէն պահանջեց երեք շնորհք. ընքուշը, փափուկը և ներդաշնակը: Գեղեցիկին ծնած օրը, Աստղիկ իր կաթով լեցուց աւազանը նիւփայական. աստուածներու աղջիկները իրենց մազերով հիւսեցին նաւակ մը Գեղեցիկին. և այդ նաւակը կը քաշէին ճերմակ կարապներ՝ վզերին անցուցած ոսկի ժանեակներ: Փլորան մանրիկ մանիշակ կը ցանէր անոր վրայ: Գեղեցիկը հմայքի հովտին մէջ ապրեցաւ. հանձար ու աշխատանք իրմէ անբաժան մնացին:

Հ Ա Ւ Ա Տ Ք

Մարտի 28-ին զեղանի առաքինութիւններ, երեք
յաւերժահարսեր՝ Արշակունիներ, Խաղաղութիւն և Ներ-
դաշնակութիւն. առոնք միշտ միասին ապրեցան և իրենց
հոգիին համերաշխութենէն երեք թեւեր երկարեցան,
որոնց զպաւ Արեւակայութիւնը, ու անոյշ երգ մը լսուե-
ցաւ. այդ՝ Հաւատքին խօսքն էր: Ու հոգեզմայլ անուրջ-
ներու քնարը, նոյն ինքն հաւատքը կ'ըլլար:

Ան դարերուն հետ ծնաւ, իր օրորանը մարդուն զլսին տաճարին մէջ փնտուցէր:

Հաւատքը աղօթեց՝ կրակին առջեւ, ալիքներուն բարկութեան մէջ ու զառամ կաղնիներուն փապարներուն շուրջ:

Հաւատքը նուազեց երեւակայութեան և մոռաւորակա- նութեան անոյշ երզը սահմուկող:

※
※ ※

Պատը նահապետական՝ իր ղիմացը ձգելով զաւակները, հարսերն ու թոռները՝ հրազարհուր ղիմեց անտառը նուիրական. ու ծառերուն ձայնը՝ աստուածութեան պատ- զամ կարծեց:

Եւ նախամարդը իր անուրջներուն մէջ հոգեզմայլ՝ ծնրադրեց հաւատքի բազինին ոտքը:

Աստուածներ հրաշացած երգեցին հաւատքին ծնունդը:

※
※ ※

Ծառաստանին մամոտ հրապարակին կեղրոնը, պղնձէ հոտանիլին մէջ՝ կը զաւարուի վիշապ օձը, և իրեն հրացայտ աչուրներէն հաւատքի երկիւղը կը թափէ խրո- ճերու կոյս աւազանին մէջ:

Եւ սօսիներու սօսաւիւնը՝ ծնծղայ տաւիղ կ'ըլլայ ան- տառին մէջ ծնած հաւատքին:

※
※ ※

Ծերունին ալեգարդ՝ ուզեց թաղուիլ մայրիներուն ստուերին տակ. հաւատքի աստուածները հոն կ'ապրէին. անոնց անմահութեան մէջ փափաքեցաւ ընանալ:

Նուիրական անտառին մոխիրով՝ զաւակները իրենց հօր հողվարին բլուրը կազմեցին:

Հաւատքը՝ աստուածներուն բարրառով օրհնած էր այդ հողը. և ծառերը կ'աճէին աստուածներու տաք շնչով:

Հայրը օրհասական, գերեզմանին դռնէն, իր զաւակ- ներուն կը մաղթէր կաղնիներուն կեանքը. այդ պաշտա- մունքի ծառերուն մահը ո՛չ մէկ հայր սեսած էր: Ա- նոնք աստուածներուն անմահ կեանքը ապրեցան: Հա- վատքը անոնց ճիւղերուն մէջ հոսեցուցած էր անմահու- թեան հեղուկը:

※
※ ※

Անապատը լացաւ, լեռները փոշիացան, դարերը աւագ փոնցին, որուն կրկէսին մէջ հաւատքը Սփինքսին կուռքը կոթողեց, և մարդ ամբողջ մերկ սրունքով, շար ի շար՝ աւազին տղմին վրայ քաշկոտուեցաւ, և շիւղի մը պէս ինկաւ եզիպտական կուռքին թաթերուն մէջ:

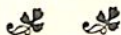

Անմեղ հոգիներ հրեշտակի կաթով մեծցան, և հաւատ-
քը իրենց անմահութեան հազուատը եղաւ:

Յոյսը նուիրական կանթեղներուն արծաթ բոցին պէս՝
պլպլաց անոնց սրտին լապտերին մէջ:

Խորհրդականութիւնը վեհաշուք պատկառանքով ասպ-
րեցաւ հաւատացեալին մէջ:

Բ Ա Ն Տ Է Ն Խ Օ Ս Բ Ե Ր

— Զութակիս լարերը սրտիս վրայ կը փռեմ. Թա-
զաւորի՛ աղջիկ, Յաւերդ պատմէ՛, Թրթռացուր ճպոտս:

— Զութակի լարեր, զգայուն լարեր, ծաղիկի ըսյրով
անուշցած, Թարգման հղէք սրտիս խօսքերուն:

— Զութակի լարերն ենք, սրտիդ վրայ փռուած.
ցաւերդ կ'ուզենք լսել, յուզմունքներդ կ'ուզենք պատմել:

— Բանտիս դրան առջև առիւծը պահաստան է դրուած,
անկէ՛ կը վախնամ:

— Յաւերդ պատմէ՛, սրտիդ զուրգուրանքէն՝ գազանն
ալ պիտի նուազի:

— Ո՛հ, կը յիշեմ այն անգուլթ արագիւլը, որ բարձրէն թռաւ, ես ուզեցի անոր վզին նամակ մը կապել, իմ երիտասարդ իշխանիկին հասցնել: Բայց քարասիրտ արագիւլն ինձի մտիկ չըրաւ, հեռացաւ:

— Ի՞նչ մեղք ունի արագիւլը, բանտիդ պահապանները պարտատիկն էին լարած. թոչունը անարեկ, խոյս պիտի տար անշուշտ...

— Ի՞նչ ըսեմ դժնդակ կտունիկին. բանտիս պատուհանէն ձեռքս երկնցուցի. նշան ըրի, զայն ինձի կանչեցի. ինդրեցի որ խապրիկներս իմ երիտասարդ իշխանին հասցնէ: Բայց այն ալ անտարբեր, զլուխը քաշեց հեռացաւ:

— Թագաւորի աղջիկ, բանտապանը աղեղն էր լարած. թոչունը քեզ մտիկ չըրաւ, վախցաւ որ իր զիակը պատուհանիդ առջեւը կը փռուէր:

— Զուլթա՛կ, անգուլթ գտնուեցան արագիւլն ու կըռունկը. բարի եղաւ միմիայն ծիծառը, լքեալներու սփռփանը. աչուրներս հանեցի, անոր յանձնեցի, որ տանի իմ իշխանին հասցնէ: Ես կոյր մնացի. ի՞նչ ընէի աչքը, երբ ան ինձի ցոյց չէր տար իմ սիրածները:

Զուլթակը լացաւ թագաւորին կոյր աղջկան վրայ, անոր իրաւունք տուաւ և իր լարերուն վրայ թրթռաւ ցուց այս ճշմարտութիւնը.

— Կոյրը ի՞նչ ընէ տիեզերքի զեղեցիութիւնը...

ՀՈԳԻՆՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽԱԿԸ

Յուշերուս արծաթ լճակին նաւակը կարապն էր. մեռելիս ուրուականը զեփեւէն թեթեւ՝ թիթեռնիկի չափ նրբացած, կը շոյէր կարապին վիզը զաւարուն:

Թաթիկներով խորտիկ՝ կարապը կը թիավաւէր. և կրագներուն ցոյց չտուած հոգեգմայլ զրախտները կը բացուէին մտքիս առջեւ:

Եւ մեռիկները զեղեցկացած՝ արծաթ սրուակներով՝ ծաղիկներուն լացած արցունքը ցօղը կը խմէին:

Ու շամբուշ Շամիրամ ոսկեհիւս ուռկանով յափշտա-
կած՝ կը փախցընէր հրեշտակ հոգին Պեղեցիկին:

Իսկ անդին Էրջանկուժիւնը լոյս հագած՝ խաւարին
մէջ խամրած թշուառները կը հալածէր:

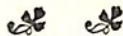
✱
✱ ✱

Աստուածները կ'արթնցնեն Արշակունի արքաներու
ուրուականները եւ անոնք մեղկօրէն կը դիտեն ոտնա-
թռիկ կայթուսները ոսկեծղի Անահտայ:

Լճակին վրայ՝ լուսինն արծաթ երիզ մըն է փռած,
եւ անոր վրայէն կը սահի ուրուականներու լաստը հա-
մակ արծաթապատ ոսկեշուրթն:

Պուրակներու մէջէն յաւերժահարսեր՝ մեռածներու
բազըը ծամելով, թեւ թեւի տուած ուրուականներու
լաստը կը դիտեն:

Եւ պատրանքը կը խնդայ մանուկ մնացող Յոյսին
վրայ:

Ա Յ Ր Ի Ն

Խօսքերը քարացան անոր շրթունքին վրայ:

Արցունքի շտեմարան եղաւ իր սիրտը:

Իրկանը զիակին հետ զերեզման կը մտնէր նոր հար-
սին սէրը: Վհատալի պէս կոյս է նոր հարսին սէրը եւ
այդ սէրը ողջ ողջ զերեզման կը մտնէ: Իրկանը ու-
րուականը այդ սիրոյ ջահով մութին մէջ ման կու գայ:

✱
✱ ✱

Ու նոր հարսը կը հաւաքէր կուսութեան երազները,
դիակը օրհնող բուրվառին խունկ կ'ընէր զանոնք: Իր-

կանը թաղումէն վերջը, կ'երազէր անտառին հրդեհը,
ուր իր կեանքին օրերը կ'ուզէր այրել նոճիներու
հետ:

✽
✽ ✽

Հարստութիւնը իր հոյակապութեան մէջ փլած էր:
Թշուառութիւններ կան որ սակիով չեն բուժուիր: Մար-
մառէ երկու անկողին էր փռուած գերեզմանատան մէջ,
ուր Այրիին անուրջներուն ըով, կ'աճիւնանար էրկանը
ղիակը: Հարազատ մեռելն իր սրտի հատորին համար՝
գերեզմանին դուռը բաց կը թողու:

Գ Ի Շ Ե Ր Ը

Վրջնակի բերնէն երգ մը կը հալի արեմուտի ամպե-
րուն մէջ: Ամբոխին ժխորը օրուան վառվառ կեանքին
հետ կը հեռանայ: Լուսթիւնը, Լըհաւ աւերակի մը պէս
կը մաղձոտի: Նաւակներու ծփանքը ծովափին ծոցին
մէջ կը մարմրի:

✽
✽ ✽

Անպատի պատկերը, մութին մէջ մրոտ կարմիր եր-
կինը մ'ունի իր ետին, ու լեռներու բերնէն՝ արծաթ
ճնճղայի պէս՝ կը շողայ կ'ուր ղէմքը Լուանակին: Բան-

տէն ներս՝ լուսնակը կը տխրի, զերեզմանին վրայ կու-
լայ, սալոնի անդուսէ վարագոյրներէն ներս կը ժպտի,
մթնշաղ արտին վրայ՝ արօրադիր զեղջուկին հովուեր-
զութին կը հլուսէ, և նոճիին կուշտէն՝ մութին մէջ
իջնելուն՝ նկարչին սիրտը կը վայփայէ:

Անոյշ հովը խնկօն անտառներու բոյրը՝ շինականին
տնակէն ներս կը թափէ, և հողինքը երազներու թեւով
կը թրթռան հիասքանչ: Մութին մէջ զգեակներու պատ-
մութինը՝ զիւցազներգու յիշատակով կը զողզոյայ:

Ու զիշերը լուսթեան հետ՝ երազողին մէջ, երգի պէս
կը հաւի:

ԿԵՂՆԻՔԻՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մեռելները կը թաւեն անտառին մէջ, Մթուփինն է
երեսնց ճրագը:

Եւ խաւարին մէջ թաղուած անտառին սիւնաշար նօ-
ճիները մարած ջահեր են թափօրական մեռելներուն:

Երկիւղը ուրուականներու ոտքին տակ կը սահմոկի:

Կեղծիքի տաճարին մէջ վսեմաշուք ստուփինը կը
փայլատակէ: Հոն կը բազմին մեռելները, և ակոսալիկ
կզակներով կը յօշոտեն իրաւունքի զառնուկ միսը:

Պատկերներ

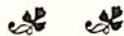
Ծերօն կաղնին քսօսին մէջ խոր արմատ ձգած, սա-
ղարթներով կ'ողջագուրէ տաճարին որմերը կիսակործան:

Եւ հովը վիշապացած շէկով կը շառաչէ նուիրական
ծառին բերնէն: Մեռելները ծնրաղիւր պատգամ կ'աննեն:

«Այս է կայան սրբութեան, հոս ձայն ջունին ան-
ղիմակներ:»

Եւ անդին խոր անտառին մէջ աշխատանքը կը դարբնէ
հրացայտ սալին վրայ՝ կեղծիքի յարմար շղթայ մը
ծանրակուռ:

Եւ համբարուններ, յարալէզներ, կը լզեն, կը լզեն եւ
այն շղթան անլոյծ կը մնայ:

Գ Ի Ի Ղ Ը

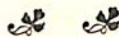
Հմայքիդ մէջ ուրախ կ'ապրիս զիւր, դուն որ քսա-
նըչորս տարի հովուերգութեան կեանքը սիրցուցիր ինծի:

Զմբուխտի կանաչը կը փայլի ժայռերուդ վրայ. կը
յիշեմ առաւօտներդ. ա՛խ, որքան զեղեցիկ էիր, լեռնե-
րուդ այտերը ցօղով լուացուած ծիծաղ կը ճառագայ-
թէին շինականին մշակուած արտերուն վրայ: Աւտուն
պարզութիւն էիր, իրիկունները խորհրդապաշտութիւն:
Բուխերիկին կաթնորակ ծուխը կ'ամպոտէր պատկերդ:

ևւ դուն նոյն պահուն բնութեան ուրուսպատկերը կ'ըւ-
լայիր:

Ինչ անոյշ էր մութին ձայնը, երբ շինականը իր
զերանդին կը սրէր զանգակատան շուքին տակ. ու պատ-
կերդ խայտաճամուկ կը մոզէր զիս, երբ ուշադիր կը
զխտէի երկանիւ կառքը՝ ուր նստած հայր ու աղջիկ,
կարմիր հովանոցին տակ, երկար ծառուղիէն կը հեռա-
նային: Մութին մէջ իսկ պատկեր էիր. Էծէլինեան
աշտարակը վիթխարի, բնակաւութեան ողբերգութիւնը
կը հլուսէր ինձի՝ այն լուսնեակ զիշերները, երբ ման
կու զայի անոր ստորոտը անտառածիր ամարանոցին վա-
փուկ կանաչին վրայ:

ՏԻՈՒՐ ԵՐՁԱՆԻԿԸ

Տխրութիւնը երգեր հիւսեց՝ անբնակ բարձրադիտակ
նկուզին մէջ: Համայնապատկերը բնագեղ, հոգիին վրայ
ներդաշնակութեան հիւսկէն ժանեակը փոեց:

Մերացած օրերը զարունի շունչը ծծեցին, ու մաշած
սրտին մէջ՝ տաւարին քաղցր մայանքը՝ հովուերգութեան
անոյշ հմայքը մաղեց:

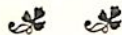
Թին մէջ հողէն դուրս, վրէժ կաթեցաւ մատուըններէն:

Ուրուականները ծոնցան, իր հողվարէն բարկութեան հոտը առին եւ դողացին:

Մեռելը անրջեց իր մայրը եւ իսկոյն հազաւ հրեշտակի պատկեր:

Մեռելը անրջեց իր Թշնամին եւ իժ դարձաւ անոր պարանոցին վրայ:

Մեռելին խաչքարը միշտ դողողաց. հողին տակն իսկ քմբոստութիւնը վառվառ կեանք մը ասլրեցաւ...

ԹՌԶՈՒՆԻՆ ՍՈՒԳԸ

Լալով դարձաւ Կոունկը. աջ թեւը կախած, դարձաւ դարձիկ ման եկաւ մենաւորին շուրջը: Անոր կողերուն եզերքը արցունքը կը դողողար, ու լոյսը կը սենաւ աչուըններուն մէջ: Մենաւորը թաթիկներուն մէջ առաւ անոր գլուխը փափկիկ, շունչովը տաքցուց անոր կտուցը. բայց թռչունին լեզուն՝ պահ մը վերջը քարացած մնաց:

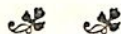
Մենաւորը անակին ծառաստանին մէջ՝ վարդի թու-

վերով թռչունին համար վանդակ մը ունէր. երկրէն թէ
 Լուր զար զուարթ՝ թռչունը ուրախ, կայթոտ՝ կտուցը կը
 քսէր մենաւորին այտերուն:

Մաղձոտ հոգեակին ընկերն էր թռչունը սուրհանդակ,
 իր նաշխուն սնակէն՝ Ասունկն ալ կ'ուտէր իր կերը
 արդար: Պանդուխտին օճախէն, ախ ան երբեմն ի՛նչ սև
 Լուրեր կը բերէր:

Մենաւորը զրգուր մասներով առուակի մը եզերքը
 կակուզ հոգը կը վորէ, երկրէն եկած զուժկան նամակ-
 ները Ասունկին գլխուն բարձ կ'ընէ. թերթ թերթ վար-
 զի թերթ սև հոգին տեղ՝ թռչունին վրայ կը ցանէ: Եւ
 զիշերը մութ աչուրները բացած կը հսկէ Ասունկին գե-
 րեզմանին վրայ:

Գ Ի Ի Ղ Ա Յ Ի Ն

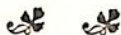
Հովը կը շրջի սաղարթներուն մէջ ու տերեւները կը
 դողդղան: Մութին մէջ բարտիներու շարքը կ'ուրուակա-
 նանայ, անկէ կ'ընթանայ ծեր մշակին յուպնակը զիւ ի
 զիւ, ու վառ լապտերը քեղիէն կախ, բարակ շղթայով,
 կը շարժի անդադար:

Հին տաճարին կոճնակի հառաչները՝ հողագործին
 վրայ օրհնութիւններ կը ցօղեն:

Կ'երթայ, կ'երթայ առաջ, կ'երթայ սայլը գեղձու-

կին, որուն սրտին անկեղծութիւնը արեւ վառ վառ է՝
մութ ուղիին, Բայց հարուստին ոսկի յոյսերուն հետ՝
խառնուած է խիթացումի զիշերը։

Գիւղացիին երազները հովուերգութիւններ են անզիր.
խոնջ մարմնոյն վրայ, աղուէսներն վերմակ քաշած՝ երբ
սլաակի, երդիքի պատուհանէն՝ կը զիտէ խաղաղ եր-
կինքը կապոյտ, եւ ամէն աստղ՝ կը թռի լուսնի արծաթ
աւազանին մէջ լողալու։

Ա Պ Ա Գ Ա Ն

Մենաւորիկը հարցոց երազներուն, թէ ի՞նչ է ապա-
զան։ Եւ պատասխան առաւ.

— Յնճրք...

Մըրկահաւին առջեւէն վազեց հովը ու ամպին հետ
անհունութեան մէջ անէացան։

Մենաւորիկը իր պատուհանէն տեսաւ այդ սլաակները.
ու մտածեց. — Կեանքը մըրիկ է ու երազները ապա-
զային ուրուականները, որոնց՝ մարդկութիւնը ձեռք կ'եր-
կընցնէ։

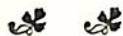

Մենաւորիկին անուրջներուն մէջ Ապագան մոխիրի
հանգուստով երեւցաւ, անոր ստինքներէն կառւած՝ օձ
ու վիշապ՝ դաւաճանութեան եւ ստութեան կաթը կը
խմեն:

Անդին, անապատին մէջ, ճշմարտութեան մերկ մար-
մինը լքեալ կը սահմուկի:

Պատրանքներուն վրայ լացողն է՝ ծովը, ու ափունքի
աւազը կը չորցնէ ալիքներուն արցունքը:

Եւ դեռ անուրջները Ովկիանոսի փրփուրը կը հազուէն...

Մ Ա Յ Ր Ի Կ Է Ն

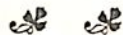
Արտդ մութ է որդեակ, աչքս լապտեր կը կախեմ
տխրութեանդ մութ տաճարին մէջ:

Կը սառի հոգիդ պատրանքի սեւ անկողինին վրայ.
զրկէ մօրդ գուրգուրանքը, կը տաքնաս շուտով:

Աչուըներուդ վրայ ցօղը կը թրթռայ, մի լար գառ-
նուկս, մօրդ մազերը ճերմակ մետաքս կը դառնան:

Խոտվքի ալիքներուն վրայ առագաստդ բացած մի՛
վազեր. հորիզոնին վրայ կը բոս ժայռեր են բուսած:

Անտառին շուքին մէջ կը փայլէ Ապոզոնի մեհեանը,
անոր բազինին մէջ այրէ վշտերդ. մրտենիներ փաթթէ
անոր մարմառ սիւներուն, արծաթ սրինգը առ ու նուա-
զէ. երգը կը թաղէ վշտին մեռելը:

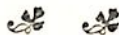

ՆՈՒՒՐԱԿԱՆ ՍԱՐԸ

Երկինքը ծովացաւ, արգանդին մէջ քանտեց այն
սարը, որուն կեանքի թելերը՝ յաւիտենականութեան հետ
կապուած են: Իր ճերմակ գլուխը՝ շլացուց աստղերը:
Առշակունի թագակիր ուրուականները իրեն հետ կ'ա-
պրէին: Անոր փոսերուն մէջ կմախքացան զօրքերու վաշ-
տեր եւ ան կը խայտայ, երբ նախիրը տաքուկ շնչով
կը տաքցնէ զիւցազներուն մսած ոսկորները: Ծերունի
սարը անոյշ անոյշ կու լայ՝ անանկլով իր խոտերուն
Պատկերներ

վրայ արծաթաշող վայլը գերանդիկն: Հալածանքները
բարկութիւն են խտացուցած իր սրտին մէջ: Առաւօ-
տեան շաղով կը լուսայ իր արիւնտ աչուըները: Յեղին
մեծ գերեզմանին խաչքարն է ան: Թշուառութիւնը մա-
մուռ կապեց վրան: Արօրը երբ հարկիքէն տարուբեր՝
անոր լանջըն վրայ ման կու գայ, ան կը բերկրի Աշխա-
տանքի յաղթանակով:

ԲՈՆԱԿԱՆԻՆ ԱՊԱՇԱԻԸ

Պալատը մարմարինն ժանեակներ էր հագած. սար-
տէղին մէջ Թոսգայի նուագն ուրբուն կ'արփաթեւէր:

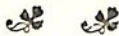
Ծովին եզերքն ալիքներու կապոյտ արծաթ բեկրե-
կումբ, պատուհաններու անդուս վարագոյրներէն ներս՝
մոզիչ ցուր մը կը մաղէր:

Առաստաղի ոսկի քանդակներն եւ խորշերուն ար-
ձաններն՝ անկողնին մէջ տարածուած հիւանդին համար՝
մեռելահան աժգոյն լուսութիւն մ'ունէին: Երգէն՝ մեռելի
արցունք կ'անձրեւէր հիւանդին հոգիին վրայ:

Օրհասականը իր մահիճը կախուած կը տեսնէր ըսածրութենէն՝ վերապնեւրու խորութեանց վրայ:

Բռնաւորն էր հիւանդը, անոր կը մօտենար ոտնաթռիկ մանկուհին, որուն մագերը կը շողային ոսկի շպար փոշիով: Ու երբ՝ մանկիկ գուտանը գեղգեղեց, բռնաւորը իր մաղձոտութեան մէջ լռեցուց անոր երգը: Ապաշաւը դեակի մը պէս կը փոռէր օրհասականին սրտին վրայ: Երագնեւրու հաւոցին մէջ արհաւիրքներով կը լողար: Դէմքն էր առած կառավնատի մը թոյրը մեռելական: Զարհուրանքը կը զիշերնար անոր ակօսացած այտերուն վրայ: Սեւ ու կարմիր յուշերը երագնեւրու ճամբէն կը քալեն վիշապացած: Միտըը ինկաւ ծառը՝ որուն ծաղիկները իր մէկ հրամանով թօթափեցան արիւնի ծովին մէջ:

Եւ յուսահատութիւնը անդունդներ կը պեղէ անոր հոգիին մէջ, ուր կրճող վիշտը իժացած կը սղոսկի. ու սիրտը խղճին թակակոփ հարուածներովը կը պայթի:

Ա Ղ Օ Թ Ո Ղ Ի Ն Ե Ր Ա Ջ Ը

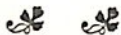
Տէրվիշը ելաւ սեւ ժայռին վրայ, արեւին ոսկի փերփուր լոյսը անոր վրայ կ'անձրեւէ. ծովը խիզախ կուհակներով կ'հոուզեւի պարեթին ոտըը, եւ բարձունքէն աղօթողին մրմունջները ալիքներուն կարկաջներուն վրայ կը ցօղէ:

Վերը կանգնած մարդը՝ իր աչուքներուն մէջ՝ երկինքը ի հմայքոտ կապոյտը հալեցուցած է, ու դէմքին վրայ ատոնխտեան շնորհքը կ'երաժշտէ:

Ան իր Աււահին աղօթարան կ'ընծարէ այդ վայրը
 քերթողական. հետու ժխորի խեղացնոր պատրանքներէն,
 վերջաւոյսին, արշաւոյսին ան հոն է, ծնրադիր երկրպա-
 զութիւնները կը կրկնէ, ու հետուէն երբ մինարէէն մու-
 լան էզանը կը կարդայ, իր հոգիին մէջ Աււահը կը թա-
 վէ զրախտի անոյշը եւ ան կ'երազէ Մուհամէտի ար-
 քայութիւնը, հուրիներու ոտնաթոխի կայթոտումը:

Ան իր գաղափարականին մէջ ընտրեալ մըն է. թուրք
 մարգարէին լուրաստանին մէջ բացուած վարդ մըն է.
 եւ ան կ'երազէ օրին մէկը՝ իր վարդ կեանքը Աււահին
 պատուանդանին զարդ ընեւ: Տէրվիշը կ'անրջէ հեշտանքի
 ու վայելքի կեանքը:

ՎՇՏԻՆ ԽՕՍԲԵՐԸ

Վոսիօրը հմայք է հագած, իր լազուարթին մէջ կ'ու-
 զեմ թաղել վշրուած քաղաքէն հետս բերած արհաւիրք-
 ները:

Մեռելներու աչուրները գոցելով, դեռ մատուրներու
 կը զողղան:

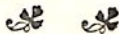
Ոսկի գաւազանը ձեռքս մի' տաք, մեռելներու գաւա-
 թուները ուժաթափ են ըրած բազմունքս: Տեսէք,
 շուրջառիս վրայ արցունքներս չորցած չեն:

Բարև հովուապետին զէմքին վրայ օրրանի մանկիկներու անմեղունակ ընըջութիւնը արշալուստած է: Աչուքները վշտերու պատուհաններն են, ուսկից ներս կը տեսնես իր հոգիին սգաւոր պատաստին վրայ տոգորուած համայնապատկերը մեր նահատակաց... Վահիճներն են բռնադատողները, և մայրերը կը զլխատեն իրենց մանկիկները: Երկիւզը վիշապացած կը հրամայէ ու մայրիկներ Սիհունի ալիքներուն մէջ կը թաղեն իրենց ողջ մանուկները: Պիտակներու ջահաւորումով կարմիր լոյս է հագած ջարդերու զիշերը...

Եւ հովուապետը իր զաւակներուն մոխրակոյտին վրայ զթութիւնը խաչքար անկած կը մեկնի:

Ոսկի հողաթափ չունի ան, Ոտուքները օծուած են նահատակներու խնկօն մասունքով:

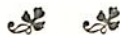
ՎԵՐՉԱԼՈՅՄԻՆ

Սարահարդի անտառը շուքը փոկց դաշտին վրայ. ծաղիկները զլխիկոր տերեւներուն տակ ընացան:

Տժգոյն ոսկի փոշի կը ցանուի ծառերուն վրայ, ու հորիզոնը ծիրանի պէս դեղձան կարմիր կը ներկուի: Տարմահաւերու բանակը սեւ երիզներ կը կազմէ ուրուազիծ արփաթեւումով: Եւ լեռները արեւմարին մէջ կը շերմանան. երազողին համար օրը կը մեռնի երանու թեանց հետ: Չեռն ի ծնօտ մոլլային երզի աղօթքը:

անդրաշխարհի պատկառանքով կը դողդոջայ: Եւ լուռ-
թեան մէջ՝ հեռուէն կը հասնի ձիերու խրխինջներու
ձայնը: Ու դղեակներու մութին մէջ չղջեկը ուրուա-
կաններու ճամբուն զիծերը կը հիւսէ:

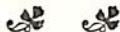
ՀԱՐՈՒՍՏԻՆ ԵՐԵՒԻՂԸ

Տունը՝ ալապատը, կարմիր, կանաչ մարմարներով
ընդհակուած է: Բուրաստանը նոճիներով շրջագծուած:
Հովանոցին բարձունքը, կարմիր մետաքսէ տաղաւարին
տակ, սօսիներու ծփուն հովահարովը՝ կը զովանայ տան-
տիրուհին, օրօր բազկաթոռին վրայ ճօճուն:

Հարուստին տունը ժայռերուն վրայ է, ու գետին
շրթունքը կը լզէ անոր լերկ պատերը: Հպարտութիւնը
աղիճացած կը մարմնանայ իրեն առջեւ:

Եւ օրին մէկը, տիրութիւնը կը կրծէ հարուստին սիրտը, անուրջներու ճամբէն կը քալէ ուրուական մը ըտրջներու մէջ սմբած եւ կ'եւլէ զօրգապատ սանդուխներէն վեր. կը մանէ տղմոտ արեւներով թաւապատ սենեակը եւ կը տարածուի ոսկեթել նրբաշիւս անկողինն վրայ:

Տանտէրը կ'ուզէ արտաքսել այդ ուրուականը եւ սաւկայն կը տեսնէ անոր ստուերին մէջ իր վաղեմի ազրատութեան պատկերը. եւ ահա՛ Բաղդը յաղթական՝ սառ աչուքները հարուստին սնկած, կ'ըսէ անոր. — Ինծի կը պարտիս երջանկութիւնդ, թօթուէ վրայէդ հպարտութեանդ ժանտախտը:

Ն Ա Ի Ա Կ Ի Ն

Տար զիս, նաւակ, ցամաքը արդէն ջուր է պատած,
մօրս ու ըոյրերուս արցունքը ողողեց զետինը:

Կայմին վրայ կը ճչէ մրրկահաւը, իմ մեռելներու
ղիակներով կշտացած է ան:

Նաւին կողերը սեւ են, բայց մեր սրտին սուզը աւելի
սեւ:

Հորիզոնին շրթունքէն ներս կը թաղուին լեռները
տաճարակիր, ու կը յիշեմ երազներս որ կը ցամբին
անցեալին մէջ:

Ծովը փրփրեր է. նոր յոյսերու պատկերն է ան,
ամպերը մթնցած, կայմին վրայ տկար Լոյս մը կը
սլլպլայ:

Փայլակներուն կը նայիմ. խօսք չունին անոնք իմ
սպազայիս պէս: Եւ յոյսերս մութ հոգիիս մէջ ի զո՛ւր
կը փայլատակին:

Տար զիս, նաւակ, արցունքները ողողեցին մեր եր-
կիրը. Թշուառութիւնը ժանգոտեց մեր երազները...

*
* *

Թշուառին Լացը մեղեղի է:

Սերուածներու չարչարանքը ողբերգութիւն է սրտա-
ճմլիկ:

Երգերէն արցունք կը կաթի: Յոյսերը սուզին ցօղը
կը ծծեն, Աւերակներէն հանող հովը՝ Լքումի փոշին
կը մաղէ հոգիներուն վրայ: Եւ անուրջները պատրանքի
ճաղէն կը դողան:

*
* *

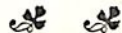
Շանթը կրակէ սրով կարեց բարտիին երակները, ու
ծառը անուխ դարձաւ, մինչ անոր ստուերը չորս դար
մեր մեռելներուն վրայ կը հսկէր: Առուակը Լացաւ
Բարտիին մահը: Վհուկները սուգ բռնեցին: — Բար-
տիին հետ հոն բոյն զրած աստուածութիւնը կը մեռնէր:

Ու անոր ոստերուն վրայէն Գրուիդուհիք խոյս կուտան:
Արեւորդի արմնուհիները, իջան խորձոր վիհերուն մէջ,
ոսկի սանտրերով սանտրեցին վարսերը յաւերժահարս
Գրուիդներու: Ածխացած Բարտիին ճիւղէն կախուած
ճօճուն բոյնը տատրակին, սեւ բուրվառ է դարձած:
Ողբին ձայնը տարածուեցաւ հոն. կուտան փլատակները
տխրութեան պատանքով Թաղուեցան:

*
* *

Շանթ մ'ալ կայծակեց, ու նոճիներու մեհնական
անտառը կրակ առաւ: Նախիրը բառաչակոծ խոյս կու-
տայ: Խորտակ փոքրիկ եղնիկը անտառին բերանը
նստած՝ կխսամեռ մայրիկին ծիծէն կախուած կը մնայ:

Գիշերը կը հասնի, եւ աւերակներուն վրայ սարերը
շիբիմ կ'ըլլան:

Պ Է Յ Լ Է Ր Պ Է Յ

Մարմինդ ձիւն մարմար է. սրտկերդ պերճ ըանդակ,
հանճարի ու ճաշակի ծնունդ գեղակերտ:

Աչքը գոցեց տէրվիշը, կարծեց զքեզ՝ արծաթ աւա-
զանի մէջ լողացող սուլթանուհի մը հրաշագեղ:

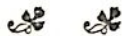
Սրահներուդ մէջ երբեմն սուլթան և կայսրուհին ճե-
մեցին ձեռն ի ձեռն. բայց հիմայ նաւակներուն ծիւնըը
լուսթենէդ կը սոսկայ:

Բլուրին կանաչ պուրակին ծոցը կը ընանաս ծիծաղ-
կոս:

Պատկերներ

Գիշերները՝ բայց սակեզօժ դռներդ, երբ ծովէն ուրուա-
կաններ կու գան տօնելու Սահմանադրութիւնը՝ սակե-
քանդակ պշրակներուդ տակ, պատմէ անոնց Պալեանա-
ներու մարմարակերտ քնարերգութիւնը. և այն ատեն
հայ հանճարի սակրները՝ ուրախ յուզումով պիտի շար-
ժես:

ԱՐՅՈՒՆՔԻ ԸՄՊԵԼԻՆ

Փոքրիկ մանուկ մը տեսայ, աչուքները սկիւ դիպա-
կով զոցուած, ուսերուն վրայ հրեշտակի թիւեր, մէկ
ձեռքով կապարճ էր բռնած ու միւսով նիզակ: Անարգել
կը քալէր սրբատաշ պարիսպներէն վեր, ծովերուն վրայ,
ամպերուն վրայ:

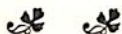
Բազդը մտաւ ծաղկաւէտ դաշտ մը, ուր հրատապ իղ-
ձերը պատերազմ էին մղած, ու հալումաշ վշտերը կ'ող-
բային իրձերու մեռելներուն վրայ: Եւ ըսաւ վշտերուն.

— Իզձերու մահերով՝ հողիին սակի վանդակ կազմեցէք՝

Եւ ցաւերը ախրանուշ թռչնիկներ դարձան ու երգեցին հողիին սեւ պատմութիւններ՝

Վշտացած հողին, շրթունքը իր արցունքի բաժակին կը դնէր՝

Տխուրին համար անո՛յշ է արցունքի քմայելին՝

Թ Ա Ղ Ո Ի Մ Ի Ն Ո Ղ Բ Ը

Վշտերը ցնցեցին երեւակայութեան ծառը՝ վարդի թերթեր թափթփեցան, երազները կը մեռնէին՝

Հողին խռովեցաւ, իսկ խոհեմութիւնը առուակի մը չափ անոյշ հանդարտիկ ծիծաղեցաւ խռովքներուն վրայ՝

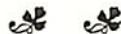
Վեանքը զգաց իր դիտկնացումը, եւ իր վրան կը շիրմանար պատրանքներու մոխրակոյտը՝

Քնքուշ մանրիկ մատներով՝ հանճարը հիւսեց անմահութեան լօղիկ մը, հանգնող չի գտաւ, ճակատագիրը զրկումի շիրմին մէջ տաղանդներ թաղեց՝

Այդ մեռելներուն վրայ՝ ծովին փրփրոտ շրթունքը
 եղերերգութիւններ հիւսեց:

Այդ մեռելներուն վրայ անդունդներու մթութիւնը
 պատանքի պէս փռուեցաւ:

ՎՏԱՆԳԸ

Մացառուտ կածանէն վեր կը սողոսկի խումբը ըրմա-
 կան, անոնք սեւ են հազած, զլուխնին զոց է ճերմակ
 շղաշատեռով:

Կոատունը վերը սարին վրայ ալետատան կայմի մը
 պէս կը ծփայ, եւ կը հագնի կարմիր մշուշ, կրակ մո-
 խիր: Մասիս իր հրաշէկ բերնէն հրեղէն ջուր կը փսխէ:

Կոատան ձիթաստանը լաւաներու տակ կը Թաղուի:

Քուրմերը զոհարանին աստիճաններուն վրայ նստած,

ճերմակ մօրուքնին՝ մտատանջ կը ըաշեն. հրաբուխի փոշին ոսկեճաճանջ եւ մոխիրը զմրխտեայ, քրմականներու վրայ կ'անձրեւեն մաղ մաղ:

Կ'որոտայ վիթխարի լեռը, ճեղքեր կը բացուին, կռտան մէկ պատը կը ճաթի, աշտարակը երերուն անդունդին վրայ կը ծոխ եւ անոր սրբատաշ ըարերը թափ ընդ թափ կը թօթափին թոհ ու բոհին մէջ: Սիւներ խառն խառոտ խարխուլ՝ ջախջախ կոշկոճ կոտոր կոտոր կը փշրին: Մեհեանին մարմարէ աստիճանները կ'երբրան եւ անոնց վրայ խոշորափոր ըուրմերը դատարկ տակառներու պէս իրարու կը զարնուին:

Կեանքերը վտանգէն կառչած են:

Ողջերուն համար անցեալը սպազային հետ մեւնելու վրայ է. եւ սպաննացող վտանգը կը շահատակէ:

Ձարհուրանքը պայթած է մեհեանին մէջ: Երկրաշարժը կը տապալէ կամարակապներու սիւները եւ վահաններ արձանները խարխախներուն վրայէն ջախջախ կը տապալին. երկաթէ հաստ դռներ իրենց շրջանակներուն հետ կը խորտակին բազմաշառագ: Ու գեղածամ արեւափայլ ըըրմանոյշներ՝ հուլաթեւ սիրտ ի թունդ, կ'աշխատին նուրբ շրթունքով արծարծել կրակը նուիրական:

Ուլիմբական աստուածներու զերագօր հրաշքը կը փայլի. Աստղիկ ոտքերուն օդապար անիւներ անցուցած,

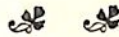
արեւու ճառագայթներուն վրայէն սահելով՝ զոհարանին ըով կը հասնի, եւ ոսկի փոքրիկ սուրբ անմեղ զառնուկին վիզը կը մխէ:

Եւ կարմիր արիւնով կը ցամքի աստուածներու բարկութիւնք:

Մասիս իր վեհափառ հանգիստը կը գտնէ. շէնքերու որմերը, պարխապները եւ աշտարակները կը հաստատուին իրենց հիմերուն վրայ:

Չուարթութիւնը արշալոյսի թոյրով կ'ոսկեգօծէ ըուրմերուն այտերը:

Աստուածները կը խաղաղին, արիւն խմելով...

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆԸ

Աղջեկս, մութը կը սեւնայ, դաշտերէն հեռու քարայր-
ները քաց են մեր առջեւ:

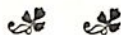
Հայրիկ, ուժաթափ եմ, մտնենք աւերակին մէջ որուն
կիսակործան աշտարակը ճերմըկցած է լուսնակի
շողով:

Աղջեկս, կը տեսնեմ գերեզմանի նոճի մը, անոր բունը
փոսացած է, հոն թաղուինք այս գիշեր:

Հայրիկ, հայրենիքի խոտերը փափուկ են ու բարձր,
անոնց մէջ ընացողը զիս, ինչպէս կարաւ իր ճա-
զուկները քնքուշ:

Աղջիկս, փափուկ խոտերուն մէջ պառկէ՛ անոյշ ըուն
բաշէ, զիշերուան ցօղը վրադ վերմակ քաշէ:

Հայրիկ, ուժաթափ կը պառկիմ, թող որ ընանամ
մինչեւ որ արևը իր համբոյրներով զիս արթնցնէ:

ԵՐԳՈՂԸ

Հեռուն լեռները մանիշակ են ներկուած, կապոյտ հո-
րիզոնին վրայ թռչուններուն թևերը ոսկի շող կը ճա-
ռագայթեն. ըլրան վրայ երկու նօճիներուն մէջ կանգ
կ'առնէ փոքրիկ մանչուկ հօտաղը, ու իր բերնէն երզի
գետ մը կը վազէ շինջ լոռիթեան մէջ:

*
* *

Սարաւանդին վրայ հին քաջերուն դղեակն դեղին
կարմիր կը ներկուի. երզին ալիքները անոր խաղա-
ղութիւնը կը վրդովեն:

*
* *

Խաչը արին վրայէն խոնջ զլուխ մը կարկանդակ,
երգը լուաց թշուառին չարչարուած երեւակայութիւնը.
հօտաղին երգը տաքցուց հիւանդներուն սառած սիրտը:

*
* *

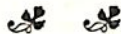
Երգը հոսեցաւ կոյրին երեւակայութեան մէջ, աչա-
զուրկը անբջեց զրախտներ պերճագեղ:

*
* *

Սիրահարին մեռելը պատանրին մէջ զողողած աշու-
ղին երգը լսելով:

*
* *

Թէ բնագեղ տեսարանները ուզէին խօսիլ, երգը պիտի
ըլլար իրենց բարբառը:

ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ ԼԵԶՈՒՆ

Հրարուիններու ծխանին մուրով օդը սեւցաւ:

Հովը խարազանեց անտառին ճիւղերը:

Սմայերը լճեր դարձան եւ լուացին լեռներու կողերը:

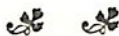
Ուռնիի ոսաէն թռչունին բոյնը կախուած մնաց եւ
վարուժանը ի զուր վնասեց իր ախիկին թռչնակը, փո-
թորեկը կործանած էր թռչունին տնակը:

Հովը մտաւ գետին երակներուն մէջ, եւ ուռեցան ա-
ռուակները, ու դաշտերը ջուր վերմակ քաշեցին իրենց
վրայ:

Վիշապներ ծովին լեռներուն մէջ, սառերուն զարնուեցան սարսափահար:

Բնութեան շրթունքէն կատղած բառեր Թափեցան, փոթորիկն էր լսուողը:

Տատրակը շուարած, շուշանին բերնէն սլուտ մը ցօղըմպեց:

Ք Ր Մ Ա Կ Ա Ն Ա Ռ Տ Ո Ւ Ն

Վահէվանեան Անահտի տաճարին երկաթէ հաստ դուռը բացուեցաւ Քրմապետը հնչեց սակի շեփոքը:

Քրմանոյշներ նրբահիւս ճերմակ պարեգօտով՝ հասան մարմարէ շատրուանին թով եւ վարդեջրով լուացուեցան:

Պարմանի թուրմեր՝ արծաթ բարակ գաւազաններով՝ նուիրական դուռը դէպ ի նամէտ արօտական դաշտը Քշեցին:

Եւ արեւը փրփուր ամպերու մէջէն կը բարձրանայ:
Պատկերներ

Տաճարին մէջ երզի մրմունջը կը գողգողայ:

Քրմանոյշներ՝ անքուր ջրով կը լուան տաճարին մարմար սանդուղները զեղաքանդակ:

Սայլեր պտղաբարձ կանգ կ'առնեն տաճարին սլարտէզին մէջ, ու քրմապետը կ'օրհնէ զեղջուկին բերքը շինական:

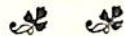
Մառանապետ քուրմեր նուէրներով կ'ամբարեն շտեմարանները:

Աը հնչէ եղջերավողը՝ եղնիկներ պուրակներու մէջ որսորդներու սարսափը կը հոտուրտան:

Սահանքներ արծաթավարս հեղեղօրէն կը թափին սեւ ժայռերէն վար, ու տաճարը Ահաճեմանեան ջուրին ցողքով կը շողայ:

Նուրբ մանիշակ մշուշ մը՝ առտուն կանուխ կը կախուի մեհեանին ոսկի զմբէթին վրայ. եւ քրմականները մշուշին մէջ կ'անրջեն իրենց երջանկութիւնը:

Նկարը վառվառ հօզի կ'առնէ, տատրակներ նուիրական՝ սահանքներու փրփուրին մէջ խայտալով թեւաբակ կը լսղան, կը մաքրուին. ու արեւը զմրուխտի, ոսկի արծաթ նարօտները կը մաղէ անոնց վրայ:

ԲՈՂՈՔԻՆ ՄԱՐՄՆԱՅՈՒՄԸ

Զրկանքը տխուր մէկ պահուն՝ փուշերուն վրայ պառկեցաւ Զայրոյթին հետ, և անոնց ամուսնութենէն ծնաւ Բողոքը:

Արծիւը դարձդարձիկ ամպերու խորխորատներէն խոյացաւ իր ճիրաններով, բունց մանուկ Բողոքի թաթիկներէն, յափշտակեց հեռացուց զայն. իր լանջերն արծաթ թաւիշ փետուրներովը՝ մութ փապարին մէջ անոր խանձարուրը կազմեց:

Լեռներու, բայցոցնճրու և կիրճերու մէջ պայթած որոտները ամպրոպային՝ անոյշ ճներգ եղան մանկիկ Բողոքին:

Հողիներու այդ կորիւնը ակնապիշ կ'ունենդրէր Փոթորիկին, որ կը պատմէր մարդկութեան անողոր ճակատազրին հէքեաթները:

Բնութեան մէկ ուժը ուրուականացած՝ Բողոքին ըովէն չէր հեռանար. իր զգեստը փայլակ էր. և մանուկ Բողոքը փարեցաւ անոր. և ան վրէժ կը բուրէր: Բողորը՝ վրէժին հետ դաշնակցեցաւ: Եւ երկուքը միասին Յեղափոխութեան հասարակապետութիւնը ստեղծեցին:

Արիութիւնը գրահաւորեց անոնց մարմինը. հալածանքի զնտակները հրաշէկ՝ անոնց վրայ կը տապիկէին կաւի սէս:

Այդ երկու Ախերոնեան ճետերը՝ Բոնապետութեան համար՝ իժերով հիւսեցին կայսերական մահիճ մը:

Եւ իրենք բոկոտն ըալեցին բանակներու անտառացած սուիճներուն վրայէն:

Շրթունքնին հրարուլներու ըերնին զրած՝ Ըմբոստութեան կրակը ծամեցին:

Յաւիտենականութեան վրայ փոեցին իրենց անկողինը և Թշուառութեան սնարէն չի հեռացան:

Արիւնի ծովէն յաւերժահարս Յեղափոխութիւնը ելած՝ իրենց առջևէն կ'երթար և երկիւղի մթութիւնը հրացանի փայլակներով կը լուսաւորէր:

ԳԵՂՁՈՒԿ ՄԱՆՈՒԿ

Պատուհանին նեղ ճեղքէն, զեղջուկ մանուկը դիտեց չուսնակին խողերը թաւ անտառին մէջ, դիտեց արօրին ակօսները տողաշար, իր մեծ քոյրը ցորենի սերմեր կը ցանէր: Լսեց մօրը օրօրները, բաղդի երգեր մայրիկին շրթունքէն՝ տղուն մատաղ երևակայութեան մէջ կը հոսէին:

Ազատ զեղջուկին մանուկն՝ ազատ կը մեծնար, առտուն ու զեշեր՝ քերթուածներու էջեր էին իրեն համար

մութ ու ծուխ՝ պատած՝ փռան մէկ խորշին մէջ՝ իւրի
լոյսը կը դողդղար երդիքէն խուժող հովէն. մեծ եղբայրը
անակին սեմին վրայ նստած՝ սրինգով պատասխան կու
տար զիմացի բլուրէն հասած երգերուն: Եւ մամիկը
առասպելներ կը հիւսէր, օճախին տաք մոխիրին վրայ
շփելով իր կմախքացած մատուցները:

Երբ հարսին ճակտին վրայ փեսան կը շարէր տաք
համբոյրներու ծաղիկներ. ու կէսուր և կէսրայր՝ կաթու
ղին յուզուած՝ անոյշ անոյշ կու լային:

Կը մեծնար նորհարսին գեղջուկ մանուկը, կանաչ,
ծաղկած դաշտին վրայ՝ կ'ապրէր ան ու գիշերները բաց-
օթեայ կը քնանար. մանուկին բարձն էր իր ոչխարին
փափուկ փորը բրդոտ:

Մանուկին կուրծքը ճերմակ՝ բաց էր, կը շողար լուս-
նակի շողով, ու մայրիկը իր թաւ դեղձան մագերը վեր-
մակ կ'ընէր իր ծաղկատի մանչուկին:

*
* *

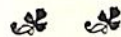
Երբ մեծ եղբայրը տաւարը արտ կը բշէ, փոքրիկը
կ'արթննայ տաւարին վզէն կախուած չէք ու չէքուչէք
զանգիկներու թնդին զնդչուններով: Առտուն լուսինը
արևուն զրկին մէջ կը մարմրի, կը թաղուի առուակին
խորերը:

Գեղջուկին կեանքը հողին հետ, հողին պէս կը կոշ-

տանայ կը փափկանայ. հողին իշխողը բնութիւնն է,
գեղջուկին ծնողը բնութիւնն է. և ինչ որ բնական է՝
երջանկութիւն է, ներդաշնակութիւն, երգ և հմայք: Գեղ-
ջուկին զրկանքն ալ քաղցր է, գեղջուկին ողբը հողե-
զմայլ ողբերգութիւն:

Ժայռերէն վեր, լեռներէն վար՝ ազատորդի գեղջուկը
եղնիկի պէս կը սուրայ, կը խոյանայ. քաղքէնի կեան-
քի գերութենէն ազատ, զով կաթին մէջ չոր հացը բրդե-
լով կ'ապրի աստուածային կեանքը. նենգութիւնը իր
հողին վրայ չի կապարանար:

Մայրը գերանդին կու տայ իր զաւկին, ու համբոյրով
զայն արտ կը ճամբէ: Առուակին եզերքը անտառին մէջ
իւր զաւակը հովուերգութեան կեանքը կ'ապրի: Կ'ապրի
ազատ, կ'ապրի պարզունակ:

ՀԱՅՈՒ ՀՈԳԻՆ

Գարեբու սուզին ծովն եմ ես:

Հոգիիս անդունդին մէջ,

Ոսկորներու անտառ մ'ունիմ,

Անոր սոյլն է իմ լալօն:

Առաքսի ափին ծաղիկներս կու լան:

Աւերակներուս սեւ մոխիրն է նստած

Ծաղիկներուս մետաքսէ այսերուն վրայ:

✱
✱ ✱

Մշուշը լինճի հետ ծնաւ:

Զուրի շուշաններուն վրայ

Անկողինս փռեցի:

Խարտեաշ ոսկի վարսերուս մէջ

Սոխակն իր ըոյնը չի գտաւ:

Սրտիս մէջ լալկան բուն իր ձագուկները մեծցուց:

Անուրջներուս մէջ փոխան տարփիկ հողիներու:

Վշտով ուռած լանջքիս վրայ մեռելներս կը զրկէի:

✱
✱ ✱

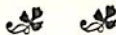
Մշուշին մէջ մեռելական կանթեղ մը կար՝

Սեւ հազած հողիի մը ձեռքը. այն

Կարմիր կանթեղին մէջ, կեանքի իւզն էր որ

Կ'սպառէր, այն կեանքերուն

Որոնք ջարդին լախտով հնձուեցան:

ԲԱԳԻՆՆԵՐՈՒ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ

Քրմանոյշը տեսաւ շանթին անկումը Արածանի զեւտին մէջ. ջուրը բռնկեցաւ ու ոսկի փուրփուրը կարմիր ներկեց վահագնի, Անահիտի ու Ափրոսիտէսի շար ի շար մեհակներու թուխ կանաչ գմբէթները:

Մութ էր. պատկերը ձախորդ զուշակ՝ ըրմանուշին համար. նուիրական կոյսը ահաբեկ կը զողզողար. ու կեծղին Անահիտ ամպերուն մէջէն իջաւ վար ու համըրով մը սփոփեց երկչոտ ըրմանոյշը: Եւ այդ համ-

բոյրը ծաղիկներու բոյր մըն էր, քրմանոյշը երազներու վրայ տարածուեցաւ հողեզմայլ և անոյշը քնակը զինքը զրկեց:

Անուրջներու զծած ճամբէն դիցանոյշ Անահիտը հեռացաւ, անոր կուրծքին ոսկեթել ականակուռ քայաւմանեակը ճիկ ճիկ կը հնչէր երկնքի լուսեան մէջ:

✱
✱ ✱

Վիրապներու Քաջերը մեհանին վրայ անդնդային երկիւղ մը կ'անձրեւեն: Ոգիները թաւ անտառին մէջ՝ օրերէ ի վեր սաստկացուցած են իրենց կաղկանձումը ահագնազոռ: Քուրմերու մխարանութիւնը ախուր է: Երկիւղը վիշապաթեւ կը սաւառնի անոնց վրայ: Ծեր քուրմեր մութին մէջ բարձրաբերձ ժայռերուն զագաթին վրայէն՝ կ'ուզեն կարգաւ աստղերու լեզուն, և լուսնի բծերը չարագուշակ են իրենց համար: Անդին զոհարանին կրակին բոցովը՝ դեղին կարմիր կը ներկուի պառաւ քրմանուշին կմախքացած այտերը. իր օձի աչուքները անկած է իր ձեռքի շաղիղին վրայ, հաւաքմայ է. քննութեանց արդիւնքը անհաճոյ:

✱
✱ ✱

Լեռներու բերնէն փոթորիկը կը թափի դաշտին վրայ, Արածանին կը յուզուի, անտառին տերեւները շառաչաւ

կոծ կու լան: Նիւնփաները եղէգէ սրինգնին անութիւով՝ քզանցքնին կը հանգրիճեն և Վահագնի տաճարէն ներս կը խուժեն:

Ոգիներ պաշտպան քրմական հայ հեթանոս կրօնքին, կը զոցեն մեհեանական դոները. ձիթաստանի հովուերդաւան անտառը կրակ առած կը բոցավառի, թաւ մայրիներու մէջ հեթանոս և քրիստոնեայ հայութիւնը կրօնքի մարտը վառվառ կը վառեն: Թշնամին երկաթէ մուրճերով թակակոփ՝ կ'ուզէ փշրել Անահտայ մեհանին դուռները, իսկ յարալէզներու վոհմակը կը զեմարէ. հայ հեթանոսութիւնը կը փրկուի:

Մութին մէջ լեռնէն վար՝ ձերունի մը կ'իջնէ, և անոր ետեւէն պատկառանքով կուզան՝ Անգեղ տան իշխանը, Անձեւացեաց պետը, Արծրունեան տէրը և ուրիշ նախարարներ, իշխաններ ու զօրքերու բանակներ:

Ալեգարդ Հայրապետը կը քալէ քրմապետ Արծանի և քրմորդի Գեմեարի դիակներուն վրայէն:

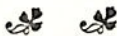
Հայրապետին ափին մէջ՝ կը բռնկի քրիստոնէութեան Բագինը, որուն ճաճանչները պահ մը վերջը՝ մութին մէջ շողակաթ կը լուսաւորեն Աստղիկի, Վահագնի և Անահիտի մեհաններուն աւերակները:

Լուսաւորիչ Հայրապետը հայ հեթանոսութեան վրայ մեռելի մոխիր կ'անձրեւէ:

Արածանիի ջրային աղլիկները Նհանգներ՝ հոտուը

տացին տխրութիւնը, ու լացին հին հայ կրօնքին սուզը, Իրենց լալիւնը սարերուն մէջ շրջեցաւ: Հորիզոնին արշալոյսը մեհեաններու հրդեհով կարմիր ներկուեցաւ: Մերունի վախստական քուրմեր Արածանիի ափունքը ժայռերուն վրայ նստած՝ Բազիններուն կործանումը ողբացին:

Տ Ի Ո Ւ Բ Ը

Յուրտին մէջ կը հալի ամառուան գեղը, եւ պատկերները արեւով կարմրած՝ մշուշով կ'արուին:

Սիրուածներուն տխրութիւնը քերթուած է: Անրջողին աչուրներուն մէջ մաղձոտութիւնը Պէթօվընի սօնատներ կ'արժեն:

Թախիծը մեռելի շրթունքով համըոյր մը տուաւ եւ տխուրին այտերը կորսնցուցին իրենց կարմրութիւնը:

Լըումը կոտրեց կամօքին ոտուքները. կեանքը գերեզ-
մանին ճամբան կը բռնէ:

Յուսահատութիւնը մտեցուց լըեալին փափուկ հոգին,
ու տարիները ձիւնի պէս հալեցան գերեզմանին վրայ:

ԱՉԱՏ ՔՆԱՐ

Ազատութի՛ւն, հիազարհուր անմահութիւն ես. շղթա-
ներդ սակայն հալած չեն: Եւ մարդկութիւնը տղմին մէջ
խրած բազինիդ կը խնկարկէ:

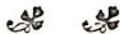
Դու հսկայ քայլերդ կը շարժես, և նորէն կաթուա-
ծահար կաշկանդուած ես մնացած:

Կը բարձրանաս, աստղերու համբոյրին կ'արժանա-
նաս, և խոնարհամտութիւնը քեզ կը ձգէ իր ճահիճին
անդունդները:

Օրոցքդ անսկիզբ արևու ստեղծումէն առաջ Անհու-
նութենէն օրորուեցաւ: Անտարբերութիւնը իր ժանտա-
ժուտ քներզը քեզի կադկանձեց. և հոգէառ Պատրանքը
անարէդ չի հեռացաւ:

Բանաւորները՝ մեռելներուն ջահեր յանձնած՝ քեզ
կ'առաջնորդեն Տարտարոսի խաւարէն:

Ա Ր Յ Ո Ւ Ն Ք Ը

Տատրակը ժագուկին մեռնիլը տեսաւ, յուզուած թուաւ
անտառէն. ծովէն անցնելուն՝ տար արցունք մը կաթե-
ցաւ աչքէն եւ վիշապին գութը շարժեցաւ:

*
* *

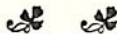
Անցաւ տատրակը ծաղկանոցէն, շիթ մըն ալ ծորեցաւ
մեղուշ աչուրներէն, կոկոն շուշանը բացուեցաւ՝ ու խմեց
տատրակին արցունքը:

*
* *

Պարմանիկն արփունն կուրծքին վրայ ինկան թռչնա-
կին շեթերը, ու արիւնը ես ու զեռ փոթորկեցաւ անոր
սրտին մէջ:

*
* *

Չազուկը աւեր բունիկն՝ ըրաւ իր տիրութեան զե-
րեզման: Տրտում զէմքերը լացին վրան, Էւ զնչուհին
խատուակի՝ իր սեւ փրփուր՝ մազերուն մէջ տաքցուց
տատրակը սգաւոր:

Պ Տ Ղ Ո Ւ Յ Մ Ը Հ Ո Ղ

— Մայրիկ, օղբ կրակ է դարձեր. մայրիկ՝ ամպերը
հրաշէկ գնդակներ կը կարկուտեն:

— Աղջիկ, ես այլած մտի հոտ կ'առնեմ, մարդիկ
կ'այրեն: Աղջիկ զեշերը կարմրե գոյն է առեր, աստղերը
մրտտեր են:

— Մայրիկ, շեփօրը կը հնչէ, մեզ պաշարած են.
մայրիկ տանիքէն վառած կազ կը թափի:

— Աղջիկ մի՛ վախնար, դարձեալ մեր ծառին ճիւղ

ղերը կը չորցնեն. մի՛ վախնար աղջիկ, մեր ծառին բունը անեղծութեան հողին մէջ խոր արմատ՝ ոսկի արմատ է ձգեր:

— Մայրիկ վազէ, կը հասնի խուժանը, զգեստս կ'այլ-ընի, գնդակը մէջքս ծակեց, ժայռին ետին պահուածքինը. տե՛ս մայրիկ մեր օճախին վերջին որմն ալ փլաւ. կրակէ ալիքները խեղդեցին մեր տունը:

— Աղջիկ, բուռ մը հո՛ղ, պտղուց մը հո՛ղ փախցնենք մեր հողէն: Հոս եկուր զերեզման մտիր, այս մեր մեռելներուն տունն է. հող առ մեր մսի ոսկրի հողերէն:

— Մայրիկ հող առի հայրիկիս, նշանածիս հողվարէն... Ա՛յն մը հող առինք, հայրենիքէն տարագիր փախանք:

— Աղջիկ ջարդին տարեղարժն է, օտարութիւնը կեանքիս իւրը չորցուց. մեռելներուս հողէն բուռ մը հող ցանէ մեռելիս վրայ:

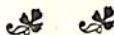
Ատանացի էր աղջիկը, անունը Գեղեցիկ, խոպողները խարտիշազեղ, զէմքը խատուտիկ, հողին խորտիկ, եղնիկի աչուրներ, յաւերժահարսի մարմին հրաշագեղ: Իր մօր հողվարին վրայ կուլար տարագիր. իր կուրծքին վրայ սեղմած էր արծաթէ թասը, մօրը նոր հարսնութեան բաղնիքի թասն էր այն. անով էր բերած ավի

մը հող իր մեռելներու հողէն. մօրը մեռնելէն վերջը անոր մէջ կը հաւաքէր իր շող ցօղերը:

Որբիկ Գեղեցիկը մօրկան հողվարէն, անոյշ ձայն մը կ'առնէր...

— Աղջիկս օրհնած ըլլաս, մեռելս օրհնեցիր մեռելներուս հողով. հայրենիքիս բուռ մը հողը՝ հողիս վերմակ պատմուճան հազցուցիր: Աղջիկս օրհնած ըլլաս, Արցունքները հայրենիքի վշտի բուրվառին ճերմակ խունկը բրէ: Երբ մեռնիս, կ'օրհնեմ քեզ որ քովս թուիս, զաս՝ աղանձի դառնաս, և Հօր Աստուծոյ ավէն կուտ ուտես, ոսկի կուտ ուտես...

Մ Ո Ւ Ք Ե Կ Ա Ր

Մուսիկն մէջ, վերը լուրթ ամպերու վրայ աստղ ծա-
ղիկներ են բացուած:

Հորիզոնին շրթունքը կարմիր դեղձան երկզնեքով
նաշխունուած է. հոն մեծ նաւու մը ուրուանկարը կը
հսկէ անդորրութեան վրայ:

Մուսիկ կապոյտ լճակին վրայէն ոստոստուն առաջ
կուգայ ճրագ մը. սլահ մը կարծեցի թէ աստղ մը ամ-
պերու անդունդէն զահալէժ ջրին վրայ կը թալէ:

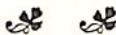

Մինչդեռ ձկնորսին նստակն էր որ դաշնանոյշ, հեզասաս հե Տօճ ճեմիկ մեղմաճողի եւ մէտ ի մէտ կը կտրէր լճակին ջուրը պաղպաջուն, եւ Եթին վրայ լապտեր մ'ունէր բոցավառ:

Եւ այդ բոցը կայծկլտող՝ Թրթուուն լոյսի շերտ մը կ'երկարէր ջրին վրայ:

Նստակը պատուհանիս տակ հասաւ. ան ձկնորսին տնակն էր. ճարճատող կրակին վրայէն՝ տապկած ձուկի պարարտ ծուխը կը բարձրանար. խոնջ փոքրիկ մը քուրջի կտոր մը վրան առած կը քնանար:

Անոյշ պատկեր մը գծուեցաւ աչքիս մէջ, երբ ձկնորս հայրիկը ծոեցաւ եւ ճնրաղիբ անշշուկ՝ շրթունքները դպցուց աղուն ողորկ այտերուն, Ու կրակարանին լոյսը վարդ կարմիր կը ներկէր այդ պատկերը բնագեղ:

Մ Ե Ռ Ե Լ Ը

Առաջին անգամ տեսայ լոյսին ահաբեկութիւնը:

Հիւանդը կեանքի սարաւանդի փերուն շրթունքէն մէկ մատով կախուած էր անէութեան անդունդին վրայ:

Եւ լոյսը մսկլով, սահմոկեւլով կը սառի անոր աչուը ներուն մէջ:

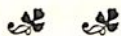
Ու գերեզմանին հողը կը խմէր պուտ մը կեանքի հեղուկէն:

Մեռելին բազմանքներն էին. ան իր մօրը կ'ըսէր.

«Մայրիկ դեաթաղին պատուիրէ՛ հողը մանրիկ փա-
փուկ մաղէ դեակիս վրայ: Եւ իցիւ թէ փոխան զագիւր
սրտերու, խորտաիկ թիթեռնիկներ ծծէին մեռելիս հիւ-
թերը. ու այն ատեն մայրիկ կեանքիս թեւերովը թիւ-
թեռները ընդ թեւ պիտի տան, այդ թեւով հիւսէ սու-
զիդ թաշկինակը»:

Տարագրութեան մէջ մեռաւ աղան, դեակին շուրջը
մարմառ սեղանին վրայ ծոցան ըժշկութեան ուսանող-
ներ, ու վարպետը սղոցեց անոր զանկը, կտկորդէն մինչև
պորտը ճեղքեց, ամբողջ ժամ մը ուսանողները անոր
աչքը, սիրտը ու թոքը ձեռուրնին առած կը ճամարտա-
կէին: Եւ մեռելին ուրուականը այն զիշեր տեսաւ իր
մարմինը յօշոտուած, խառնուած ուրիշներուն լէշերուն
հետ...

Քաղձանքներն ալ մեռած էին, ուրուականը կուլար
կողկողազին:

ՍԵՒ ԸՆԿԵՐԸ

Վշտե՛ր, սուգի մեծ օրուան մէջ, ցոյց պիտի տա՛նք
ձեր ժպիտը սփոփիչ:

Հին ժայսերուն տակ, հինցած անրջանքները կ'անց-
նին նորոգուած երեւակայութեան առջեւէն. վշտե՛ր, նոյն
ատեն ձեր յիշատակը ս՛հ, ս'ըբան դառն է:

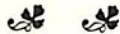
Քանի՛ անգամ, վշտահարն ուզեց մտիկ ընել ներքին
մէկ ձայնին, ու անապատ էր հոգին. լոռթիւնը կը մեռ-
ցընէր անրջողին բաղձանքները:

Շէթ մը պլպլաց մայրիկին բերին վրայ, կայտառ
մանկիկը պարտէզէ պարտէզ մարմառ սանդուխներէ վեր
կ'եւէր, ու չնճարեց թէ իր մօր աչքը արցունք լցուած
էր. հօրը մահը իրեն ծանօթ չէր:

Իւ տխրութիւնը մահերգի մը հոգեցունց երաժշտու-
թիւն մը հոսեցուց սգաւորին սրտին մէջ:

Ձեւերու հմայքով ներդաշնակութիւնները միևնոյն ա-
տեն խորտակուած՝ աւերակներ կը դառնային անբջողին
երևակայութեան մէջ:

ՃԳՆԱԻՈՐՆԵՐ

Ճգնաւորներուն վրայ կը հսկեն զիշերը խաւարով՝ և
լուսինը մաղձոտ շողերով:

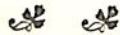
Լիրանանու մայրիներ՝ իրենց ստուերները կը փռեն
անոնց խրճիթներուն վրայ:

Ամէն զիշեր երբ ճգնասուն հողիներ փսխաթին տակ՝
գլուխնին քարին առած անուշ կը ննջեն, մայրիներուն
վրայ կու գան կը բազմին հրեշտակներ՝ երկայն պարե-
զօտով, երկայն մազերով, երկայն ոսկի փողերով, և

անոնք կ'երզեն խաղաղութեան մեղեդիներ, կ'երզեն օրօրներ սուրբ ճգնաւորներուն: Եւ կ'երզեն այցան գեղեցիկ՝ որ աստղերը կը սկսին լալ, անտառին տերեւներէն ցօղ մարգարիտ կաթկթիլ:

Ու երբ ճգնաւորները տխրին՝ կու լան հրեշտակները, և անոնց արցունքը կը սառի զերդ եղեամբ սուրբերու արձաններուն վրայ:

Խաղաղ կը ննջեն կրօնաւորները, և կը տեսնեն եւրազներ, զոր չեն պատմեր ո՛չ մթութեան, ո՛չ իրենց մըշակած ծաղիկներուն, և ոչ իրենց ձեռքով փորած զերեզմանի փոսերուն . . .

ՈՒԺԻՆ ԼԵԶՈՒՆ

Ազատութեան հոգին՝ հրացանով վիրաւոր, ըմբոսօրէն կտրեց լեռներ, կտրեց ծովեր հեռու հորիզոններէն հասաւ վայրը՝ ուր դարերը զիգած էին ոճիւր, զրկանք, խողխողում, հարստահարութիւն, և ապստամբութեան պատնէշին վրայէն՝ յեղաշրջումի կարմիր դրօշը պարզեց: Բռնակալութիւնը իր մոխիրը հետը առած արտորուեցաւ:

Եւ բանտերուն շղթաները շաչեցին ազատութեան յաղ-
Պատկերներ

Թանակը, բռնաւորին ստուընկերը արդարութեան զեւարանը համբուրեցին:

Կուրծքեր զարդարուեցան հրացանի փամփուշաներով, ու արիւնով արատաւոր շքանշանները՝ հալեցան, զեախն ինկան անարզանքի տղմին մէջ սանակոխ: Յեղափոխուած թիւնը՝ Թազաւոր հռչակեց Սահմանադրութիւնը:

Փոսերուն մէջ ջարդէն զահալէժ մարտիրոսներու սուկորները շարժեցան և երկիրը արիւնոտ՝ ծծեց յաղթանակի ուրախութիւնը:

Աղքատին անկեղծութիւնը՝ մտեցաւ սառ անտարբերութեան մէջ, ու անզթութիւնը իր ճիրաններով յօշոտեց զանի:

Բողոքները արիւնով ու արցունքով ոտոզեցին մայր շողը, ու անոր արզանդէն ծնաւ ըմբոստութիւնը:

Բռնակալութեան տակ՝ իժի ձուեր կը տաքնան, Ազատութեան լանջըին վրայ արծիւի սէզ ձագուկներ կը մեծնան:

Ժողովուրդին լացերը՝ երկրին ամպերը կը սեւցնեն: Աղքատութիւնը ցեղին ծառին մէջ ցեցեր կը պարուրէ:

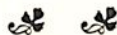
Աստուածներու չափ ապրեցան սարերը, ու աղքատը նախանձեցաւ անոնց կեանքին: Զեւուներուն հետ ժայռին ծոցը կ՛ծկուելու համար՝ Թախտականը թիզ մը տեղ փնտոկ:

Կաղնին աւելի բաղդաւոր էր, անոր շուքը դարերով

ծիծաղեցաւ խեղճերուն մեռելներուն վրայ. ինքը պերճօրէն կը կատարէր իր կեանքի շրջանը. կանանչը հազաւ, ծաղիկը բացաւ, և հողէն ծծեց Արամազդէն աւելի սպրեւու ուժը: Ու հողիները զինքը Աստուծոյ պէս պաշտեցին:

Աղքատը դարերու ափին մէջ տեսաւ ճգմուած հին քաղաքներ՝ իրենց հանճարներու հրաշակերտութեամբ:

Ու իմացաւ որ ժամանակը կը հաւասարեցնէ լեռները տափարակ հողին հետ: Իսկ տեսաւ որ միայն ուժն է որ անմահութեան թեւով կը թռի...

ՅԵՂԱՇԻՋՈՒՄ

Արծիւը տեսաւ որ տատրակը բերանն էր դրած շուշանի բաժակին:

Անոր հարցուց.

— Ի՞նչ է խմածդ:

Պատասխան տուաւ.

— Մաղիկներու արցունք անուշութիւնը:

Արծիւը ըսաւ անոր.

— Խմէ ամպերուն բարկութիւնը. կայծակները անով

կը վառին. փայլակ լամպէ՛ կեանքը պայքար է. քաղցրութիւնը կը մեղկացնէ. կորովը շանթերու արիւնն է, այդ է անոյշը պայքարի դառնութեան մէջ:

Ո՛վ ցօղ ըմպեց՝ թիթեօի չափ սպրեցաւ:

✱
✱ ✱

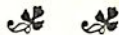
Անբջողը բացաւ աչուքները այն զաւառներուն մէջ՝ ուր տարբեր ցեղեր կ'ապրէին. նոյն էր ժխտը ամէն տեղ, մարդկութեան առջեւէն կը բալէին զրամի եւ հեշտանքի խոչալները:

✱
✱ ✱

Հարուածները աչք չունին, թոյնը կը թափեն ոճրագործին ու անմեղին սրտին մէջ, ու կեանքերը թեթեւ զնդակի պէս բազդին ձեռքին մէջ կը խաղան:

✱
✱ ✱

Տաճարներէն ներս կը մտնեն գերբնականին երկրպագուները, եւ կեանքերը բարբերուն կը հակասեն, անկեղծութիւնը շատ անգամ լքուած կը մտի:

ՉՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իրաւունքի բեմէն անիրաւութեան պրէտորները դատավճիռ կը կարդան. եւ անկարեկիւր զրկանքներէն ոտնակոխ՝ կը հիւծի անմեղութիւնը:

Շողորթթութիւնը իր մերկութիւնը կը ծածկէ մուշտակներու անտառին մէջ. եւ հիւանդ մտքեր կը կախուին անոր զագիր շրթունքէն:

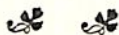
Գիտութեան նկարը՝ շանթը ուզեց ուրուագրել. ծխածանը գոյներ զանգեց. ու տաղանդին ձեռքը շարժեցաւ:

աշխատանքը ներշնչեց, ու դարերը սպասեցին անոր ի-
րականութեան:

Անտարբերութիւնը տղմի մէջ թաթախեց մարդուն
միտքը, ու մեռելի մաղձը հոսեցաւ անզորձունջութեան
երակներէն ներս:

Արիւնի վրայէն սառեցաւ ցոլանաւր ոսկի թիակնե-
րով, բռնապետը զուարճացաւ անմեղներու խեղդամահ
մարտիրոսացումովը:

Գորգերուն վրայ թեթեւօտն պարուհին, պաղշոտ պա-
րերու ուրուանկարներով՝ դրուատեց բարբարոսութիւն-
ները զազան վեհապետին: Եւ ուսմբը յեղաշրջեց զա-
նոնք:

ՀԱՆՄԱՆՈՒԱԾԸ

Աղքատը չարչարանքէն հալածուած, անցաւ սեւ ճամ-
բայներէն, եւ իր առջեւէն միշտ մշուշը կը քալէր: Ու
իր մէջ հպարտութիւնը կ'ըմբոստանար. իսկ անօթու-
թիւնը բռնաւոր՝ զինք կը մղէր ձեռք կարկանդու հա-
րուստին:

Զրկուածը դժոխքին բեռնէն ներս նայեցաւ, եւ կար-
ծեց հոն աւելի զուժ գանձել՝ ըսն այս հողին վրայ, ուր
մտէ սիրտ ունեցողներ կը քալեն:

Տարիները արեցին յեշտակը թշուառին՝ որ իր յոյսերը կը ծամէր:

Առուակին հետ կուլար, ծառին շուքին հետ կը զողզըզար:

Թշուառութիւնը փոթորկի պէս իր գլխին մէջ կը պայթէր:

Խեղճ յուսահատ աղքատը՝ մաղձոտութեան բաժակով՝ ուզեց զինով կեանք մը ապրել:

Լուսնիւնը անոր զերեզմանը պատանընց:

Հարուստը աղքատին ցաւէն մեռելի հոտ առաւ:

Ու վշտերը՝ աղքատը համըրելցին վերքոտ շրթունքով:

Անգթութիւնը իր կոպիտ ձեռուրներով շոյեց յուսահատին երեսը:

Եւ Տերութիւնը հեզնոտ ժպիւններով զրգուց լքեալին նուազկոտ հոգին:

Մութացկանը՝ իր ցաւերը պատմեց փապարներու մթութեան:

Հսկայ ժայռեր զլուինին ծած՝ մտիկ ըրին անոր երզերուն բողբոջ:

Հալածուածին այտերուն խորշոններէն խաղաղ լճակը փոթորկեցաւ. ու դաշտի ծաղիկները իրենց կոթունին վրայ զողացին:

Աղքատը կարծեց թէ կեանքի պատկերը զիշերով երանգուած է:

ՄԱՔՈՒՐԸ

Երազները այրեցան բաղձանքներու բազինին մէջ:

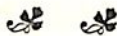
Թեթևեռտն թռաւ հոն, ուր եղնիկները ազատ կ'ոստոստեն: Անտառէն մինչեւ ատուակ՝ մամուրը զերդ զորդ է փռուած:

Իր կերակուրը ծաղիկներով պատրաստեց, և երակներուն մէջ՝ նեկտարը շրջան ըրաւ, և քալած ատեն, եղևիները իրմէ կնդրուկ ծծեցին:

Սորէն դուրս՝ զլուխը շարժեց վազըր ամենէի. քնքուշ

էակ մը զծուեցաւ զագանին կարմիր մտքին մէջ. ժա-
նիքները զողացին:

Մաքուր հոգին՝ բազուկներով հօլանի, ճիւղ մը քա-
շեց կաղնիէն, ու ափին մէջ ինկաւ սոխակին ձուն: Ա-
րեմարի կարմիրը կը շողար անոր փղոսկը այտին վրայ,
ու ան կը տաքցնէր իր շնչով ձեռքի ձուն, անտառին
ապագայ զուտան թռչնակը:

Ա Մ Ա Ջ Ո Ն Ը

Անտառէն դուրս ելաւ կոյս մը բարձրահասակ՝ հրա-
շագնդ. մօտեցաւ բազինին, կրակէն հանեց հրաշէկ նի-
զակը, տաղեց իր աջ ստինքը: Ամազոն մըն էր. զուր-
գուր զեղեցկութիւնը ոտնակոխ ընելով՝ վազեց հոն, ուր
կեանքի պայքար կար:

Եւ հոգին որ ներդաշնակութեան մէջ կ'ապրէր, տե-
սաւ այդ պատկերը, ու սոսկաց: Եւ ոտն առ ոտն՝ սիրտ
ի թունդ՝ շարժեցաւ դէպ ի կրակարանը, ուր սպիտակ

ստուերներ՝ մուսին մէջ կը վարագուրուէին, Հոգեգմայլ՝
երգ մը Լսեցուց անտառը. ու Լուսիւնը հրճուեցաւ. մար-
մարէ խորանին վրայէն՝ մարմին մը շարժեցաւ: Հոգին
կը տեսնէր զիցանոյշի մարմինը կաթնորակ. անոր ուսէն
վեր՝ ամպ էր: Ու երգերուն մէջ կը յիշուէր անուններ՝
Արտէմիս, Լուսին, Պերսեփոնէ, Բազինէն բոց մը ելաւ՝
ու Լափեց զիցանուշին երեսին շղարշ ամպը անթափանց,
Հոգին ահաբեկ՝ զգայազիրի՝ վերջոտնելով, կը փարի
կաղնիի հաստ բունին. իր առջևը խառնազազան մը կը
տեսնէր: Խորանին վրայէն ձայնեց աստուածութիւնը.

« Ես պայքարն եմ՝ հոգի նազելի. հայը իր սօսին-
բու անտառին մէջ՝ զիս կը կոչէ Արտէմիս: Յունաստա-
նի Ակրոպոլիսին՝ զիշերուան կանթեղը ես եմ՝ Լուսինը.
ես մոզեցի Որփէոսը, Սաֆֆոն, և զժողով մէջ Վէր-
զիլիսս ու Տանդէ՝ զիս կոչեցին Պերսեփոնէ: » Ու հոգին
անոր ուսին վրայ տեսաւ երեք զլուխ՝ աջ կողմը ձիու,
ձախակողմը շան, իսկ մէջտեղը մարդու զլուխ:

Ժպտեցաւ Հայաստանի Արտէմիսը, և բստ հոգիին.

« Գու կ'ուզես կեանքդ երգ ընել, երազներդ ներդաշ-
նակութիւն, շունչդ ծաղիկներու հոգի անուշաբոյր: Բայց
կեանք մը ունիս, պայքարի կեանք... »

Մութն էր պատած: Անտառին մէջ հրդեհներ բռնկե-
ցան, խունկերու մէջ ծածկուեցաւ Արտէմիս. ու հոգին
հոն սորվեցաւ պայքարի երգը...

ՀԱՆՈՅԻԸ

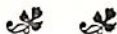
Հրաշալի պատկեր մը տեսայ՝ ժպտը երգող: Մովա-
փի ալիքներուն պէս կեանք մ'ունի ան. կը համբուրէ
աւազին շուրթունքը, կ'երթայ անդարձ կը թաղուի ու-
կիանին յաւիտենականութեան մէջ:

✱
✱ ✱

Անրջողը հաճոյքի թեքուն կը յանձնէ իր իղձերուն
ծփանքը և պատրանքներուն մէջ՝ բազը յոյսի հան-
գրուանը կը վնասէ:

Աւերջներուն հետ՝ հաճոյցները կը ծնին ու կը մեռնին, ու ապագային մէջ՝ յոյսերը երջանկութեան կանթիկը վառվառ կը պահեն: Եւ ապագան՝ աւերջներուն հետ, կեանքի ծովափէն կը հեռանայ, ու երազողը չի զգար:

Ա Ի Ե Ր Ա Կ Ն Ե Ր

Դարերու չափ չեն կրնար ապրել, դաշտին կանաչին վրայ պտուկած աւերակները:

Ամեն անգամ որ հողմը կը սարսէ լիրենց ծիրած նըշխարները, սոսկումը կը պատէ զիրենք ու կ'երազեն աճիւնացումի սև օրը:

Հօտազը անոնց շուրին տակ նստած չի լսեր պատմութիւնը՝ որ դարերուն հետ կը խօսի և կ'անմահացնէ այդ քարերուն անցեալը:

Պատկերներ

Հայրենիքի կուրծք առին անոնք, ու ջախջախուեցան
և հիմայ մոռացութիւնը սև հող կը քաշէ վրանին:

Աւերակ պարխսպները ըսին զիշերներուն. — մի՛ թո-
ղուք որ արեւը ցոյց տայ մեր ճերութեան տկար հիւ-
ծած մեռեալ վիճակը:

✱
✱ ✱

Հերոսը՝ ճերութեան անգործ հիւժումին չի ցանկար
հասնիլ...

Ու պարխսպները ուզեցին զիշերուան մէջ ապրիլ,
մինչև անէացումի օրը:

ԽԱԶՔԱՐԸ

Օրհնած քար եմ:

Կու լամ շիրմացած մօր մը սէս:

✱
✱ ✱

Գուրգուրանքիս մէջ մեռելներու սառ սիրտը կը տար-
ցընեմ:

✱
✱ ✱

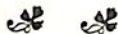
Տխրութիւնս խունկ է հողին, ուր կը ննջէ մեռելը:

*
* *

Յոյսերը՝ իմ նայուածքովս կը վերջնանան ստուերիս
մէջ:

*
* *

Մենակներուն երազները զիշերները իմ շուրջս կը պա-
րեն:

Հ Ի Ի Մ Ո Ւ Մ Ը

Երջանկութիւնը խոստումներով հիւսուած էր. այդ
վերարկուն հազաւ ամէն մարդ՝ օրոցբէն մինչև զերեզ-
ման:

*
* *

Արեւուն մէջ շուրջ քեզի հետ է, բաղձանքներուդ
պատկերն է այն:

*
* *

Փամանակը օրերուն անհունութիւնն է, ուր սակայն
կ'երկնցնեմ յոյսերու ձեռքը՝ կորսնցուցած օրերս ալ
եւ չեմ գտներ հոն. ոչնչութիւնը անցեալին պատանըն է:

*
* *

Վշտերը ծոցին լքեալին զլուսը եւ անոր շրթունքը
գերեզմանին հողը համբուրեց:

*
* *

Տխրութիւնը դազողի մոմերուն պէս կը վառի մեր
օրերուն սնարը:

*
* *

Բազդին զերբը դարցուցի, ու ջնջուած էր երջանկու-
թեան էջը:

*
* *

Յոյսերու գոյնը կարծեցի ճերմակ, ու անոր սեւու-
թենէն փաշարներուն մութն ալ սոսկաց:

*
* *

Աչուրներու գերեզմանին մէջ տեսան հոգիս կան-
թեղին սպառուժը:

Ս Ե Ի Ք Ո Ի Ն Ը

Փոռեցաւ խոնջ մարմինը, և լերան շուքը մտեցաւ ա-
նոր թշուառութեան վրայ:

*
* *

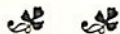
Կ'անձրեէ, մեռելներու հոգիները կը լուացուին:

•
*
* *

Ամառնութիւնը հիւսեց սեւ ցանց մը, մեռելները անոր
մէջ ննջեցին:

Ամեն զեշեր խաչքարին խորշերուն մէջ մեռելը իր արցունքը կը թափէ, և բուերը ուրուականներու արտա-
սունքը խմելով, կը հիւսնն երգեր սեւ, երգեր թաղմա-
նական:

ԲԱՂԴԸ

Ամպին վրայ մերկ աստուածը՝ աչքը զոց, լացի ու
խնդութեան սերմեր կը ցանէ:

Անոր, ափէն լնկած հունտերը՝ տեղերքի արգանդին
մէջ կ'ուռին, ու աշխարհ կու գան նոյն մօրմէն՝ զոյգ
եղբայրներ՝ երանութիւն և թշուառութիւն:

Անգութ բաղդը թշուառին ցոյց տուաւ տառապանքի
դուռը: Իւ երջանիկին՝ հեշտանքի դահլիճը:

Բայց... Կաւէ աթոռին վրայ հանճարը համբաւով
անմահացաւ:

Ոսկի դագաղին մէջ՝ հարստութիւնը հալեցաւ փոշեա-
ցաւ:

Հանճարը լոյսին,

Փոշին շերմին...

Գ Ե Ղ Ա Ն Ի Ն

Պարկեշտութիւնը սիրտ ի թունդ, սահմակեցաւ առ-
ջևս:

Մանիշակը տեսաւ ժպիտս եւ շառագունեցաւ իր տե-
րեւին ստուերին տակ:

Նկարիչը աչուքներուս մէջ երազեց պատկերների հրա-
շագեղ:

Երաժիշտը մազերուս ոսկի փրփուր ցուրերուն մէջ,
իր խազերուն թրթռումները ներդաշնակեց:

Եւ դարերը անուշ խօսքերուս առանցքին վրայ՝ զա-
լարուեցան հմայքոտ:

ՆՈՌԻՓԻՆԸ

Թախիճները ճիւղաւոր իրենց ստուերը թխացուցին,
ու հողին մենաւոր հոն լռութեան հետ ասրեցաւ:

Երազները շլացուցին մաքին պատուհանները, Շիրմի
բարին չափ ծանրացաւ պատրանքը ու ընկճեց սրտին
ընդվզումները:

Անրջողը ուզեց որ քնանայ իր հողին. յուսախաբու
թեան ժայռին զարնուած, փշրուած էր ասպագային նա-
ւակը:

Հիւճախտաւորը սրտին տարաւ ձեռքը, օրերը մոխ-
րացած էին, անցած տարիները սեւ շղթայի օղակաւո-
րումով կը կախուէին անոր վզէն, դազաղին կպած էր
այդ շղթային ծայրը:

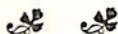
Ճ Ա Կ Ա Տ Ա Գ Ի Բ

Անհունութեան առջեւ ժամ մը միայն կ'ապրինք,
Ու մեր շրթունքին՝ ճակատագիրը կարկառած է դառ-
նութեան դաշխուրանը:
Չարչարանքին վարժ ենք, ինչպէս Միհրդատ՝ քն
զօրաւոր թոյներուն:
Պայքարին ձեռքն է կեանքին բանալին. զուարթու-
թեան սակի փոշին շուտով կը ցնդի:
Եւ ապագան իր աչուրճներուն մէջ հմայքոտ յոյսեր

կը ցուցանէ: Երազողին համար Եղեմին դուռը բնաւ չի
զոցուիր:

Սակայն...

Կործանուած հայրենիքը կ'ըսէ իր ցեղին. սիրտդ չըհոր
մըն է ցաւերու. ո՛վ այդ արեւնոտ ջուրէն չի խմեց, Նա-
զովրեցիէն կուժ մը տուի այդ ջուրէն, մէջը կաթ քրլիս-
տոնեայի զանկի ոսկրի եւ ուղեղի փշուրներ:

ՔԵՐԹՈՂԸ

Աչուրները զանգուած են ակունքներու շող փոշիով,
Վշտերու ծառէն քաղեցին զինքը,
Կուլիբրէն անոր մետաքս մազերուն մէջ՝ իր մարգրիտ
ձուերուն համար՝ բոյն մը փնտտեց:
Քանաստեղծին երազները՝ աստուածներուն ընարիւ-
զութիւն բամբուկներն,
Իր մատներուն հպումով՝ զրախաի դռներ բացուեցան,
Անոր միտքը աստղեր վառեց երեակայութեան զիշե-
րին մէջ:

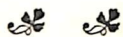
Պատկերներ

Եւ համակրանքի տաճարին մէջ իր խօսքերը կանթե-
ղի պէս պլպլացին:

Անոր անոյշ ձայնով՝ անտառները սարերուն հետ խօ-
սեցան:

Եւ իր շրթունքին վրայ զմայլելի երգեր թրթոացին,
հրակներուն մէջ ներդաշնակութիւնը շրջան ըրաւ:

ՈՒՅՏԱԴՐՈՒԺԸ

Հարսը՝ պարմանիլին ըովը բացաւ մազերուն խոպաւ-
ները: Հոգեկան կնճիւնները չէին լուծուեր տարակոյսնե-
րու մէջ: Եւ մտածեց. ոսկեթել բարձին վրայ, օր մը
արդեօք արիւնի կաթիլը զինքը պիտի ահաբեկէ՞...:

Զգաց լալու պէտքը, իր ետեւէն չէր բաժնուեր վրի-
ժագոտ ոճիւրը:

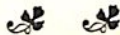
Ու Ղազրզիւո՝ հոլանի բազուկները տենդագին շար-
ժեց զլիւին վրայ. երկա՛ր, երկա՛ր սանտրեց ծամերը ոս-

կեվարս, ուսերէն վար՝ մինչեւ զարշապարը սահանքեցաւ
մազերուն անտառացումը:

Պարմանին գլուխը խոնարհած, առաջին անգամ ուզեց
համբուրել անոր մատուրներուն նշանուրի մատանին:
Մերժեց կոյսը եւ ըսաւ.

— Մի խլեր այդ համբոյրը. անոր տէրը ուրիշ մըն
է. ան մտքի ու սրտի ճամբէն ըալեց ու զրաւեց զիս,
դու ոսկիներու վրայէն ըալելով՝ հիմէնեան ջահը ձեռքս
կու տաս: Կը մարեմ այդ ճրագը հաւատարմութեան այն
փոթորկող բառովը, զոր տուի բուրաստանին մէջ իտէալ
մարդուն: Արջանկութեանս օրօցքին վրայ գիշերը կը
կախուի, ուր կը մարին յոյսերուս աստղերը:

Պարմանին կոյսին ոտքը խողխողեց շնիկ մը փոքրիկ
խատուաիկ. արինը կարմրեց ու նորհարսին ոսկեթել
մոյկերը. բայց Ակատէ՝ մեռելներու զիցանոյշը՝ անհաշտ
մնաց... Տարտարոսի աստուածներն իսկ կ'անխճեն ուր-
տազրուժը:

ԲՈՒՐՈՍՍԱՆԸ

Ուսնելին կանաչ վարսերը այտերս կը խողան: Ա-
րեւը կը տաքցնէ սոխակին առաջին գեղգեղը:

Նորատի հորթը ունջը պատուհանին դրած, պարտէզի
խնկօն օդը կը ծծէ:

Մեղուններուն ոսկի ցուրը նոսնակներուն կանաչին
վրայ կը շողայ:

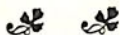
Մացառին շուքը կը ծոխ լճակին վրայ, կը ծփալ
մակոյկը՝ կողերը ճերմակ, եզերքը ոսկի, թիավարները
ծաղկատի պարմանիկներն են ամարանոցին:

Բուրաստանին մէջ կանաչը ժանեկաճեւ ծլած է գեղօն՝
ճաշակով. խայտարղէտ խճուղիէն առաջ կու գան մայր
ու հայր, օղերու ու մատանիներու ակունքները եւ աղա-
մանդները կը փայլիլին:

Հեռուն ըլուրին վրայ, կ'երեւի ստուերը միջնադարեան
դղեակին:

Եւ անտառներու մոխրագոյն փութութիւնը հորիզոնին
ափունքը կը մարմրի:

Գ Ք Ո Ւ Ք Ի Ի Ն Ը

Լլկուածը սարէն վեր ելաւ, ու անհունութեան մէջ
հրազեց իր չարչարանքները:

Յուշկապարիկ մը՝ լոյսեր հագած անոր հարցուց. Ո՞ր
ցաւդ աւելի խոր վէրք ձգեց:

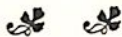
— Անկեղծութիւնը սիրեցի — ըսաւ ան — բայց
չգտայ. կեղծաւորէն փախայ, ու չարչարանքի զազան
ճիրաններուն մէջ սփռվուեցայ. զի զիս յօշոտողը ծա-
նօթ էր: Ես սոսկացի անծանօթ թշնամիէն:

Եւ յուշկապարիկը խօսեցաւ.

— Հաճոյքները յաւերժահարսի փափուկ ձեռքով քըստուած անոյշ դեղեր են. բայց անոնց մէջ թոյնը մեռելի հոտ ունի...

Պարմանին խելագար, զլուխը զարկաւ անփորձութեան ժայռին, ու առուակը զթաց վրան, իր կոհակներուն մէջ մարեց անոր սրտին հրդեհը:

Երբտասարզը նայեցաւ շիրիմին, ու մարմառ սափորէն՝ ծխեցաւ երազներու խունիկի ցնդումը:

Մ Փ Ա Ն Ք

Երագներուն լճին մէջ տեսաւ հողին իր տրամութեան պատկերը: Աւերը սարեց այդ նկարը. սաստիկ զուժեքը կը մոտցընեն անբջանցի թախիծները:

Երջանկութեան օրերը՝ քայլամանակի պէս կախուեցան յոյսին վզէն:

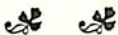
Մտղկատի կեանքի անոյշ բոյրը առաւ ձերունին ու իր փոշիացած օրերուն վրայ տար արցունք կայլակեց:

Պափնիի շուքը հեռացաւ հարուստին պերճ շիրմին սնաւրէն, եւ աղքատ քերթողին հողակոյտին փարեցաւ:

Բանաստեղծին խօսքերը յոյսեր վառեցին լքեալին
մութ սրտին մէջ:

Քերթողին մոխիրը տատրակին փափուկ թաթիկները
այրեց:

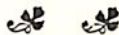
ՄԱՐՏ

Մարտին առաջին տաքութիւնը համբոյր տուաւ մա-
նիշակի կոկոնին:

Երզող շրթունքներուն պէս զեղեցիկ են առուակին ե-
զերքը արեւ խմող ծաղիկներու թերթիկները:

Գաշտ չի գացած՝ հօտաղը քաղեց այդ ծաղիկներէն,
փնջեց զանոնք կուրծքին վրայ, եւ զգաց նոր անուրջ-
ներու բուրումները հմայքոտ:

Մարտը նուազեց արթնցող բնութեան նախերգանքը,
որուն ինչ պիտի յաջորդէ՞ր, ո՞րք թէ կատակ...
Տարակոյան էր հարցնողը:

ՕՐՀԱՍԱԿԱՆ ՁԻՆՈՒՈՐԸ

Օրհասական զինուորը՝ իր ծաղկատի կնկան վարսե-
րուն զնդասեղը յիշատակ էր պահած իր ըով. զայն
թաթղեց իր վէրբին արիւնին մէջ եւ մետաքսէ թաշկի-
նակին վրայ գրեց. — «Չորցաւ կեանքիս ազրիւրը,
օրոցքէն հանէ մեր անդրանիկ փոքրիկը, սուրբ անկողի-
նին առջեւ տոտիկներուն վրայ պահ մը կայնեցուր, իմ
հոգւոյս համար, առաջին խաչակնքելը իրեն սորվեցուր:»..

Մ Ս Ո Ւ Ր Ի Ն Ի Ր Ի Կ Ո Ւ Ն Ը

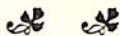
Սառ զիշեր է, աստղերն ալ կը մսին, անոնց ցուքը,
զարնուած դեղձանիկի թեւին պէս կը թրթռայ:

Կրարբայի կուշտին վրայ, ջորիին համետէն կախ
լապտերը կը շարժի վառվառ:

Էջէլինի աշտարակը արծաթ վայլ մըն է հագած՝
լիալուանի նայուածքով: Եւ կ'որոշուի անոր երկար ու
նեղ պատուհաններուն մթութիւնը: Հեռուն Ազուլոյի հայ
վարժարանին հինգդարեան նոճիին վրայ՝ մեծ աստղ մը
շուշանի պսակին պէս մաքուր ճերմակ կը շողայ:

Ծնունդի զիշեր է, ուխտաւորներուն աղօթքը կը տար-
ցընէ մտւորին մէջ՝ մերկ Յիսուսին թաթիկները:

Մութին մէջ կ'որոշուի Էծէլինեան բւուրին զանգա-
կատան և տաճարին ուրուագիծը: Հոն զիմոյ գեղջուկ-
ներուն ձեռքը՝ ճրագ մը կայ, մախրի կտոր մըն է, Մխի-
թարեան ամարանոցի եղեւիններէն սլաքաստած: Նոյն
զիշերը ամբողջ բւուրը խունկ կը բուրէ: Երեք կոչնակ-
ներու արձագանգը կը հոսի Էծէլինեան աշտարակին
հնօրեայ մութ լուսնեան մէջ:

ՋԱՐԴՈՒՍԾ ՅՈՒՇԻԿ

Սալորենին մեր սարսէզին մէջ ձիւն ծաղիկ բացաւ:

Գառնուկներս դաշտ տարլին:

Փշուր մը մնաց մեր տունէն:

Սեւ ածխացած փայտ մը կ'ուզէի ունենալ Տեառնդ-
առաջի կրակը վառելու համար, ու այդ սուրբ կրակա-
բանը պիտի ըլլար վշտերուս ատրուշանը. բոցին մէջ
մեռելներու շիրիմները ո՛հ թէ երեւնային...

Պատկերներ

Աղանի կտուցովդ բրցուր ինձի բեր սալօրենիին բա-
ցած առաջին ծաղիկը:

Մաղիկներուն վրայ սրսկած արցունքս՝ հրեշտակին
ափով մօրս շերմին վրայ կը թափի:

Եղբորս զանկը հողվարէն դուրս է ինկած, տատրակը
զանի իրեն ձագարան կ'ընէ:

Մեր առուակին առաջին մանիշակը ո՞վ քաղեց:

Այն քիւրտը քաղեց որ քուրիկիս արզանդը իր սու-
րով պատուեց, առջինեկ զաւակը ոտնակոխ ջախջախեց:

Քարունը դարձաւ, մեր դաշտերը մեռել կը հոտին,
Մաղիկներուն արմատները մեր արիւնով խեղդուեցան:

Ու բուսերը իրենց փապարներէն մեր սուզին վրայ
ծիծաղեցան:

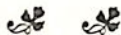
ՆԵՅԻՆ ՈՂԲԸ

Երածիշտին ձեռքը խօսքեր կը դնէ Նէյին բերանը,
մինչ հոգիներուն տազնասլը ծիծաղի զիմակով չի գո-
ցուիր: Նէյն ալ կու լայ եւ իր արցունքները չեն տես-
նուիր:

Երբ թրթռան Նէյին խազերը, շրթունքներու կարմի-
րը վարդ կը դառնայ, լոռիքեան սառը կը տաքնայ, եւ
տխրութիւնը խունկի պէս կը բուրէ հոգիին խնկամանին
մէջ: Մեռած երազները Նէյին ձայնը որ լսեն, աչուր-

նին բացած, ձեռքերնին կ'երկնցնեն երջանկութեան բա-
ժակին:

Նէյը իր լարերուն շեշտը վարդեջուրի պէս կը հոտ
կաթիլ կաթիլ՝ հիւժած հոգիին սրտին մէջ, եւ արցունքը
ծովացած կը լուայ չարչարուածին անուրջները:

ՊՍՏԱՆՔԸ

Աստղիկ թեւ ըաշէ սա վերի աստղերէն. թող տուր
ձեռքի մանողդ, Մանրիկ փղոսկրէ մատներով թեւ ըաշէ
աստղերէն՝ հիւսէ արծաթ երեզ մը:

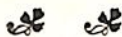
Աստղիկ մեր օճախին կրակը կը մարի, կը պլպլայ
սեւ զերանէն կախուած լապտերը:

Կասպոյտ երկինքը սառած՝ կը ծածկէ մեր զեղջուկ
խրճիթը: Աստղիկ մօրկան յետին ծաղիկ եղբայրը սառ
փայտ է կտրած օրօրոցին մէջ:

Աստղիկ կաթին կուժը կտորեց թշնամին. մայրիկին
ծիճը կպեր է կուրծքին. փոքրիկ եղբայրը քաղցէն մե-
սեր է:

Աստղիկ թեւ քաշէ աստղերէն՝ արծաթահիւս երիզ
շինէ, պատանք շինէ, օրօրանի աղբրիկին գերեզմանի
պատանք շինէ:

Յ Ե Ղ Ա Շ Ր Զ Ո Ւ Մ

Բնութեան խոսքն ուժը գիտունին ափին մէջ հրա-
շագործեց:

*
* *

Բանակալութիւնը ճահիճին մէջ ժայռացաւ, բայց
ընդիզոյր իր ակօսներով անոր հիմերը փշրեց:

*
* *

Հին մարդը սղոսկեցաւ, նոր մարդը կը քալէ, իսկ
ապագայի մարդը կ'ուզէ թռչիլ:

*
* *

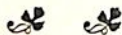
Տաղանդները դրական գիտութեան հետ դաշնակցած,
յղի դարերու գերբնական հմայքներ կը խոտտանան:

*
* *

Յառաջագէ՛մ վաղանդները դամեցին հին դարերու դա-
զաղը. մթութիւնը գայն պատանըեց:

*
* *

Գիտութիւնը կ'ուզէ կեանքին հազցնել մարի արագու-
թիւն, և մարդը խիզախ՝ կը փորձէ սաւառնիլ արար-
չական ուժին մէջ...

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

Տնակներու ճերմակ պատերը կը սենան զիշերուան
մութով:

Վերջալոյսի մաղձոտութիւնը կը թանձրանայ դաշտե-
րուն վրայ: Առուակներուն եզերքը զողահար ստուերնե-
րուն պէս՝ այգորդները կը շարժին:

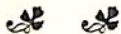
Մեղմ ձայներ և անորոշ ուրուապատկերներ աղջա-
մուղջին մէջ կ'երերան:

Աստղերը վառ վառ կը կախուին հին աւերակներուն

վրայ: Այլ շարժի ջաղացել անիւը, ջրի փոքրիկ սահանքներ, միութեան մէջ միօրինակ երգ մը կը հիւսեն:

Մուկը բոլորովին կը սեւնայ. սայտարին դրան քով, հրաշէկ երկաթէն կայծեր կը թոխն: Քիչ մը անդին խրճիթէն դուրս կ'եկէ փոքրիկ աղջիկ մը, ան կը ճօճէ ձեռքի լապտերակը վառ, եւ ծառին կոթնած սանդուխէն վեր մազլցեկով, ուխտի կանթեղը կը կախէ ճիւղէ մը. չոր ծաղիկներու պսակին մէջ Տիբամօր պսակերին ժպիտը կ'որոշուի: Եւ անդին մութ դաշտերէն՝ այգեկուծ թի երգը կը լսուի:

ՂԱՐԻՊԸ

Յօդ է իշած ողկուզին վրայ սատափ. սարեկը անոր շուրջը կը թափառի խանդոտ:

Ղարիպը յիշեց իր այգին. դաշտին կանաչ կեանքը սեւ փետուրի պէս սեւցաւ իր աչքին:

Հայրենիքի բաղձանքը ուռեցաւ ու իր սիրտը ողորկեց:

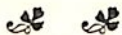
Երազեց մայանքը իր տուարին բրդոտ, ու երեւաւ կայութեան մէջ զիւ զիւ հնչեցին զանգիկները կարաւ վանին հայրունի:

Յափշտակուած՝ խորանին առջեւ ծծեց խունկերուն
մէջ Թրթոացող կիրականամուտի «Ղոյս զուարթ»ի մե-
ղեղին ներդաշնակ:

Ու յիշեց նոյնպէս բանտը՝ ուր շղթայները շառաչա-
կոծ հայ սակընները կը մաշեն:

Ապագային նայեցաւ, ամառուան ծիծաղը զուշակել
ուզեց. յոյսերուն վրայ մշուշը կը խտանար:

Խրճիթին ծուխը, մայրիկին կարկառած կաթի կուժը,
մորթաղէ վերմակը՝ անոնք զարունի պէս կը ծիծաղէին
զարիպին անըջանքներուն մէջ:

ԱՐԵԱՐՇՈՒՄ

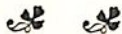
Լճակին հառաչները՝ կաթնորակ ամպ մշուշ դարձան,
եւ զետափի ծառերուն ճիւղերէն անոնք շիթ շիթ ծորե-
ցան:

Աղանին ճերմակ՝ իր փետուրները լուաց այդ կայ-
լակներով. եւ կէսօրին՝ ժամ մը ամբողջ՝ զանգակատան
ոսկի խաչին վրայ թառեցաւ, չորցուց իր խոնաւ թեւերը:

Տաքցան ոսկրները փափուկ թռչնակին եւ կազդու-
րուած՝ մտաւ պուրակին մէջ. հովասուն ստուերին տակ,

կտուցը մանիշակի փունջերուն զրած՝ շնչեց երազները
 պարկեշտ ծաղիկին։ Խոնջ մշակը անոր ըով զլուխը
 զրաւ զեաին, բնութեան երակներուն մէջ տեսաւ հոու,
 զեռումը կեանքին նորարծարծ։ Անտառը նուազեց աշ-
 լատութեան երգը զոտ, եզները հոտուրտացին արօրին
 սայլացելը ազմոս։

ԽՈՒՏԱԿՈՒՄ

Դ. Գաւիթեանի յիշատակին

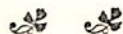
Նեւբանները ոսկի թելով՝ խեղդեցին սրտին երակները
 ջութակահարին։

Երգերով հիւսկէն պատանքին մէջ, պրկեցէք սառ
 մարմինը։

Իր յիշատակը մեծցած, անհունութեան ճամբէն կը
 քալէ։

Շիրմին վրայ կը խորտակուի երգի սափոր մը, բայց
երգահանին մոխիրը, հողին մէջ՝ երաժշտութիւն կը
զանգէ:

Գեղարուեստի ճրագ մը կը մարի: Անոր հողվարին
վրայ դեղձանիկի վանդակը կախեցէք: Լապտերի պէտք
չկայ, Երզը աղօթք է երգահան միւնտղին:

Ս Ե Ի Խ Օ Ս Ք Ե Բ

Մեռած հողին հետը տարաւ իր մէջը բանտուած հա-
ռաչները, որոնք փոթորիկ մը ձգեցին գերեզմանին ծա-
ղիկներուն մէջ:

*
* *

Մեռելը ուզեց զխոնալ, թէ իր մոխիրով ի՛նչ կազ-
մուեցաւ, ծաղիկնե՞ր աղքատ հողվարին վրայ, թէ շա-
ղախ իր քովը պառկած հարուստին շքեղ շիրմին համար:
Պատկերներ

Ի՞նչ ընէ ծառը... որուն մէկ տախտակովը՝ ոսկեքան-
դակ օրորան կը շինեն և ուրիշ մէկ տախտակովն ալ
աղջատին սև մեռելի ճաղ:

ՇԻՋՈՒՄՆԵՐ

Լեցուր իւղը Լապտերին մէջ որ կախուած է հօրս ա-
ճիւնին վրայ:

Մեռելապետը ըսաւ, հեաքը չկայ հօրդ զերեզմանին:

Մուրացկանին լումայ մը տուի եւ ըսի. զնա՛ անցիր
մեր տան առջեւէն եւ օրհնութիւն մը թափէ օրօրանիս
վրայ:

Մուրացիանը պատասխանեց. հետքը չկայ քառ տանդ
աւերակներուն. թշնամին զայն այրեց, հողին վրայ եղիճ
է բուսած:

*
* *

Հողիկա ըսի. դարձուր ինձի ուրախութիւններս. եւ
պատասխան առի. հրճուանքի անիւնէն փիւնիկ ժը դուրս
չէ ելած բնաւ:

*
* *

Բաղդին ըսի. ա՛ն մտքիս ամէն զանձերը, եւ փոխա-
դարձ բա՛ց զաղտնիքին դո՛ները, ու պատասխան չառի.
զլուսիս ծոնցի զերեզմանին վրայ:

*
* *

Ճակատագրին բոցը ո՛վ տեսաւ, բայց ան կը վառէ
հաւատարապէս բաղդին ու դազաղին ճրագները:

Հ Պ Ա Ն Յ Ո Ւ Մ

Մաքուր ատամները զաշնակին, փղոսկը մատուընե-
րուն հպումները կը կրեն եւ գործիքին երակներուն մէջ
մոգութիւնը շրջան կ'ընէ:

Երզի ալիքները ծաղիկներու պէս կը բացուին եւ ա-
նոր ներդաշնակութեան վրայ կը ծփայ, ջութակին զիւ
շշնչիւնը ծիծեռնաշունչ:

Նուագին տղաւորութիւնը զմայլելի է:

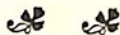
Երեւակայութեան առջեւ գեղգեղները կը ստեղծեն

յուշկապարիկներու լճակներ, Կեանքը կը ժպտի աս-
տուածներու ծիծաղով, Մտածութեան չափ արագ կը
փոխուին համայնապատկերներու շարքերը:

Թախիճներու խաչքարերը կը փշրին. եւ անուրջները
ըոյրեր կը սփռեն դրախտի ծաղիկներէն:

Հրդեհ կ'իյնայ մաղձոտութեան սուրակներուն մէջ:

ԳՈՒՍԱՆԸ

Երգիչ ու բանաստեղծ իղձերու ամպեր կը զիզեն և-
րենց խաղաղ հոգիին հորիզոնը:

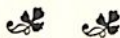
✱
✱ ✱

Կ'երգէ զուսանը, կը խօսի բանաստեղծը եւ ահա օղբ
կը թրթռայ ըոյրերով. ու երագնեբու ծովէն կը հասնի
երգին ծփանքը հմայրոտ:

✱
✱ ✱

Կեանքը՝ ըսաւ լքեալին.

— « Ապրէ ու երազէ... պատրանքներուն անդունդները
դեռ անուրջներով լեցուած չեն: »

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Զ

Լճակին մէջէն ամպիկներ, բուրդի ծուկներու պէս
պարիկ, սև ժայռերէն վերամբարձ օդին մէջ սկսան
ման զալ երերուն:

✱
✱ ✱

Կաղնիին շուքին տակ՝ փոքրիկ աղջնակը զլուխը
դրաւ զետին եւ առաջին ձիւնձաղիկը տեսաւ եղնիկին
բերանը ու խայտաց:

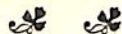

✱
✱ ✱

Մշակը բացաւ դուռը ցանկապատին, եւ եզները քաշեցին արօրը խոտան արտին վրայ: Չմեռէն վերջը՝ անասունները առաջին անգամ հոտուրտացին կոյս հողին խնկօն ըուրումը:

✱
✱ ✱

Սարերուն կուշտէն սառը ծոր ծոր կը հաւէր, ընու-
թիւնը իր մէջ խտացած արցունքը կը թափէր. իսկ
մարդը տառապող, ամառ ու ձմեռ իր ցաւերուն ջուրջին
մէջ կ'ապրէր:

ԽՕՄՔԵՐՈՒՆ ՍԻՐՏԸ

Արցունքը սեւցաւ խաչքարին վրայ եւ մեռելը լացաւ
իր ճաղին մէջ:

✱
✱ ✱

Կոչնակին լացը տխրութեան մէջ պատանքեց լու-
թիւնը:

✱
✱ ✱

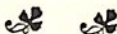
Դարերուն լուսիւնը չի կրցաւ մուցնել չարին յիշա-
տակը:

*
* *

Մատնիչին անունը զիականերուն մէջ ներխեցաւ:

*
* *

Անտիրական զինուորի զիակին համար՝ աւօտը իր
շաղերով շղարշ պատանք հիւսեց:

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Սեւ հազաւ տղան, եղեւիններու անտառին մէջ ապրեցաւ. խունկ շնչեց, եւ թռչուններու երգը լսեց:

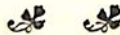
Մենաստանի խաղաղութիւնը իրեն հետ ապրեցաւ: Աչուրներուն մէջ միշտ անմեղութիւնը կը շողար, կեանքն ալիքները իր կոխած գետինէն ներս չի խուժեցին. ու օրերը բոցերու պէս մարեցան իր առջեւ:

Իր ընկերն էր վայրի վարդը որ կ'աճէր ու կը զրկէր իր երճիթին կողերը. կը սիրէր փոթորիկը որ կը ցօղէր

անոյշ ըսյրեր սաղարդներէն: Չի զգաց թէ ինչ էր երասու-
նութիւնը պատրանքներուն: Մաղիկներու տերեւներով
պատրաստեց կերը զինքը զուարճացնող թռչուններուն:

Զանգակը զարնելուն, խաչակնքելով երկինք իր ննջե-
ցեալներուն բարեւ կը զրկէր: Կարգաւ չէր զիտեր-
թռչուններուն եւ հովերուն լեզուն կը սորվէր: Եղնիկ-
ներու կաթը կը խմէր. ծաղիկներու անոյշ մեղրը հացին
վրայ կը քսէր: Իր խնամակալը պաշտօն մըն էր յանձ-
նած իրեն. շուշաններ ծաղկեցնել մենաստանին զերեզմա-
նին մէջ: Երջանկութիւնը իր սրտին սափորին մէջ
զերդ անմեռուկ ծաղիկ մը ապրեցաւ:

ՆԱԽԱՆՁԵԼԻ ՄԱՃԸ

Եփրեմիս

Բացէք յաղթական կամարներու դռները, ուսկից Կիւ-
րոսի եւ Տիգրանի ստուերները անցան:

Աժիւնի անձրեւ կու գայ, զիւցագնին մարմինը կար-
մրած է հրացանի փայլակով:

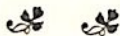

Գլուխը ոսկի թագ չունի, պատնէշին վրայ կուրծքին
առած զնդակներով, կապարէ սլաակ մըն է հիւսուած իր
ճակտին:

Իրանի կոյսեր՝ դուք ձեր սե ճամերը կտրեցէք անոր
պատանքը հիւսեցէք:

Իրանի մայրեր՝ դուք ձեր հարսնութեան ակունքները
ծախեցէք, հայ Կարիւղաւտիին աճիւնին համար ոսկի
«ափոր մը զնեցէք:

ՉՆԱՐԻՆ ԳՈՒԹԸ

Նկարիչ Փ. Թերլեմեզեանին

Լճակէն անդին, ըւտրին վրայ շնարբ իր զլուխը ամ-
պերուն մէջ էր ծածկեր, իր շուքը Թրթուռն ջրին երեսն
էր փոեր:

— Չնար... ես հայ ազջիկ եմ. վաճն եմ եկեր. առե-
նէն եմ փախեր. քեզի եմ ապաւիններ...

Ծառը վեհափառ խաղաղութիւնը աստուածներու շու-
քին պէս իր վրան ձգած, կը մնար անպատասխան հայ
աղջկան պաղատանքին:

Պատկերներ

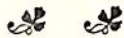
— Չնար, կորացիւր, ճիւղերդ երկնցուր, ա՛ն զիս
վրադ՝ չար աչքերէն հեռացուր:

Ժայռերուն ճեղքերէն մանիշակներու բոյրը հոյն ա-
ռաւ, խնկեց չնարը, և ծառը զինովցաւ, բայց քարա-
սիրտ մնաց աղջկան զուրգուր պաղատանքներուն:

— Չնար... ա՛խ, ի՛նչ կը տեսնեմ, պարմանին հա-
րիւր կամուրջ կը քանդէ, նժոյզին ոտքերուն արծաթ
պայտ անցուցած՝ ինձի կը հասնի: Ծո՛ւ՛ գլուխդ, պառկէ
լճակին վրայ. փափուկ ոստերովդ իւլէ՛՛ զրկէ՛՛ զիս, ամ-
պերուն սրսկապանին մէջ ծածկէ զիս:

Ծառին զութը շարժեցաւ. հողին մէջ իր արմատին
հանգոյցները լուծուեցան: Վարդեցաւ գետինը, ալիքնե-
րու նման դաշտին երեսը ուռեցաւ, հովը ծնծղայի պէս
ծափահարեց ծառին զթութիւնը: Չնարը իր վեհափառու-
թեամբ ծոռեցաւ, զլուխը երկնցուց լճակին անդիւր ա-
փունքը, իր վրան առաւ փախտական աղջիկը և շտկուե-
ցաւ:

Հասաւ պարմանին, չի գտաւ իր սիրուհին. լացաւ,
շատ լացաւ և ծառին զիմացը քարացաւ, լացադրիւր
դարձաւ...:

ՊԱՏՆԵՇԸ

Խուժանին կարաւանը կը հասնի:

Երդիքներուն տակէն մամը կը բերէ նահապետական
օրորոցը, և զայն կը նետէ իր տղոց զիակներով բարձ-
րացած պատնէշին վրայ:

Կործանուած տաճարին երէցը՝ կը կանգնի պատնէ-
շին զագաթը՝ ոտքին տակ դրած Աւետարանի զրակալը,
կ'օրհնէ իր ժողովուրդը քաջամարտիկ:

Թշնամիին ընդդիմադիր ամբոխը գերեզմանին դռները

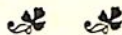
կը բանայ՝ ոսկեքանդակ մարմար շերիմները կը դիզէ պատնէշին վրայ:

Օղբ կը բուրէ վառօղ, արիւն և տաղուած մսի հոտ:

Հոն կը լսուի ջախջախուած ոսկրներու ճարճատիւն, մայրը ոտնակախ կ'ընէ իր մեռած մանուկին գանկը, հարսը իր ինկած էրկանը լանջըին ոսկրները, Հարս ու մայր՝ վեր կը բռնեն յաղթանակի դրօշը: Սարերը իրենց շուքին մէջ կը պատանքեն հերոսներու դիակները:

Երկրորդ օրը կոռուղները մեռելի հանգիստ ըռնը կը քաշեն, և կոյսերը կարմիր առագաստին շուքին տակ յաղթողներու պատմութիւնը քերթողներու քնարներուն կը յանձնեն:

Սուրերու, հրացաններու բեկորներով դաբընուած փառասպակը՝ անոնց շերմին վրայ կը կախուի:

ՏԱՐԻՒՆ ԱՐԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Բազաւանի արձանները՝ Մեմնոնի անդրիլին պէս խմեցին արև և սկսան երգել:

Ապողոնի աղջիկը՝ Արշալոյս, դիմեց Արամազդին ու անոր երակներէն ժամանակին վրայ անմահութիւն անձրեկեց:

Հայաստանի այգիներուն մէջ Բազոսի հոգին կը Թափառի ու զինարբու աստուածապետին ղեցանուշը Արիաունէ՝ ոսկի եղջիւրը շրթունքին դրած՝ Գողթան զաւառի զուսանները կը զինովցնէ:

*
* *

Մաղիկ, ողկոյզ ու զինի, աստուածութիւններ են, որոնք կը հիւսնեն այսօր զուարճութեան խանձարուրը:

Ու երբ տարին կը ձերանայ, մեռած օրերը աւազի պէս կը փռուին ոչնչութեան ծովափը:

Տաւասարդի օրը՝ աստուածները եռուզեռ կեանքի մէջ են. Արևուն աղջիկը՝ Պերճուհին, կը բռնէ Արշալոյսի գծած լոյս ճամբան, իր ետեքն՝ Թափօրական ոտնադուիկ առաջ կու գան մեհեաններու հովուհիներն ու խաշնարածները. և շքեղութեան զիցուհին իր խումբին հետ կը պարէ: Նոր տարին՝ հիացումի փրփուրներէն զլուխը ցոյց կու տայ, անցեալին լացը կը տեսնէ, և ապագային տարտամ զուարթութիւնը. և ահա երզնիսպետը Սելեւոսս զարշաղէմ, նոր օրերուն ոսկի շղթան կ'երթայ բաղդին հետ կցելու:

Արեգակը 'Գեոատի' մեծ աչուրները բացած, կը տեսնէ պատկերներ զուարթացմէ և պահուցիչ:

Նորածին տարին զուարճութեան պատմուճանը կը հազցնէ յուսախաբ մարդկութեան:

Կեանքին հետ է խոհեմութեան զիցուհին, իր ձեռքի օձով կ'ուզէ թունաւորել ճակատագրական նենգութիւնը և միւս ձեռքին հայելիով՝ ցոյց կու տայ օրերուն յեղձեղուկ հոգերանութիւնը:

Հայ աստղերուն, Հայ ամպերուն զօտին է ծիածանը, որուն վրայէն կը քալէ աւետարներն Իրիս ոտնաթիւ, ու կ'իմացնէ Արտաւազդին, որ Մաժան՝ իր հարազատ եղբայրը՝ վառքերու մէջ կը սոնքայ:

Տախանձի հոգիներ կը նստին սերամարգէ լծուած կառքը օդապար, ու կը հասնին Բագաւան: Սօսիներու անտառին մէջ՝ քաջերը կը զրգեն Արտաւազդը: Իր եղբայրը Մաժան՝ բարձրալանդակ զիտանոցին վրայ, իրրև աստուած մը կը պաշտուի, Տաւասարդի հանդէսը կը սկսի:

Անահիտ հոն է յղած բուրաստաններու զիցուհին Փլորան. ծաղկապետ աստուածուհին, նազեւազեղ մատուռներով՝ Բագինին շուրջ բոլորը, վարդի թուփերը կը շահէ:

Մարմար խորաններուն եզերքէն՝ նոխազներու կտրած զլուինները կախ, արիւնը կը վազէ, ուխտաւորները իրենց ափով կը խմեն այդ նուիրական արիւնը:

Սրբազան անտառին կրկնսին մէջ, բազմամբոխը համախնուած, նորածին տարիին կոյս ոտուրները՝ զառնուկներու մատաղներով կը սրբազործէ: Գատարկապորտ ջուրմերը՝ առիթ կը գտնեն Սելէնոսի հովանաւորութեամբ, արրենալ և շուայտութեան մէջ շագախել իրենց կեղծիքը զիմակը:

Յաւերժահարսերու խումբը ձեռն ի ձեռն թեթևոտն պա-

րեւով, կը շարունակէ Մաժանը քրմապետին առջև: Տար-
փենի մանկիկ մերկ հողեակներ՝ թիթեռներու թեւերով,
կը ճախրեն և իրենց նիզակներուն տարափը կը ծակծկէ
հողիներու իզձերը:

Բազինին կանանց մարգերուն վրայ՝ կը շարժին գիրգ
մաքուր, ձիւն ճերմակ ոտուքներ. քրմանոյշներ են որ
ոտն ի մասն կը կաքաւեն: Ալ քացուին մեհեանին հիւ-
րանոցներու դռները և Այնատուրի քրմապետը՝ պան-
դուխտները կը զետեղէ հիւրամեծար օթեակներու մէջ:

Պարախումբը ուշադրաւ է. ճերմակ մերկ ոտուքներուն
շուրջը քղանձքներ կը զալարուին և օդին մէջ երփներանգ
ալիքներ կ'ուրուագծուին:

Արքայորդի Մաժանի բարձրալանդակէն՝ նաժիշտ մը
իւր մագնիսագոր երկնածաղիկ զեղովը՝ կը խտղէ հան-
դիսականներու աչուքները. հոն վերը կը հանգրիճէ ու-
կեճամուկ պատմուճանը և դեղձան խոպոպներուն վրայ
աղամանդակու ծամակալը կը փաղփիւնէ ճաճանջաւէտ:
Գերարժի աչուքները, օդաթիւ տարփենիկներուն ուղ-
ղած, կը զեղզեղէ ծաղկաբոյր շնչովը, և երեք անգամ
կը բողբոջէ ծնծղաները ոսկի քանդակազարդ:

Նշանը տրուած է:

Ալ քացուին շտեմարաններու արծաթէ դռները. մէկ
զծի վրայ, համաչափ հեռաւորութեամբ, երիզած՝ կը
շարժին սարմանի քուրմեր՝ հերարձակ, զլուխնին ձիւն

ծաղիկ սասկներով. գրկած են զոհարապատ փղոսկրէ մեծ
եղջիւրներ և հանդիսականներու կը բաժնեն պտուղ ու
միրգ առատօրէն:

Ալ քացուին մարմարէ աւազանին ծորակները, Ալա-
նաց դուտար ղշխոյ Սաթինիկ, իւր նաժիշտներով հան-
դիսականներուն շաքարաջուր բաժնել կու տայ արծաթ
դաշխուրաններով:

Քրմանուշներ վարդագոյն շղարշ մը վրանին առած,
զորգապատ աստիճաններէն վեր կը բարձրանան և կը
շարունակեն Մաժանին բեմին առջև:

Աղամանդակու սկաւառակներով աղաւնիներ կը կար-
կառեն Բագաւանի կրօնապետ ոստանիկին. և ան կը
համբուրէ այդ նուիրական թռչուններուն կտուցը և իւր
ձեռքով ազատ կը թողու զանոնք. ու արփիազեղ օդը
շողակաթ՝ կը ծփայ աղաւնիներու ազատաշունչ թռիչ-
ներով:

Հոն ամէն դասակարգ, մեհեանական խումբերը, կաթո-
ղին կը զուարճանան. խաժամուժը զուարթօղի, կ'երգէ
նաժիշաներու ազնուագոյն տոհմիկներուն հետ. ճօճ ճե-
միկ կը բարբառին քրմանուշները զեղափթիթ և ուխ-
տաւորները զարմանազան նուագաչարներով կը շրջեն
ծաղկաւէտ հովանաւոր դարաստանին մէջ:

Չօհարանի սրբատաշ աստիճաններու վրայ, կը լսուի
տոկ ի տոկ փոռած ձերուներներու զլխահար երկրորդ-
գուլիւներուն շառաչը:

Թարշամ հոգի աւագ ըուրմեր՝ փրօցուոյց յոխորտա՝
ճեմ, օրհնած ջուր կը սրսկեն նուիրաբեր ուխտաւորներու
վրայ:

Մածան, իր յաւերժաշարսին կարկառած զմրուխտէ
սկահակէն կը խմէ օրհնուած բազոսական զինին՝ և ճու-
ռակ մը թող կու տայ աղանիւններու ետեջն. նաժիշաները
իւր ձեռքին վրայ վարդեջուր կը թափեն և ոսկեթել վար-
շամակով կը չորցնեն անոր թաթերը:

Բազոսի ըուրմերը սայլերը առաջ կը ըշեն. կը բե-
րուն զիններու կարասներ. բազմամբոխը ճամբայ կու
տայ, ոսկեզօծ եղջիւրներով եզներ ծաղկազարդ յոսնակ-
ները կը քաշեն:

Մատուակ ըմպականներ աւազաններու մէջ զինի կը
լեցնեն. և ժողովուրդը զինհոս ծորակներուն կը զնէ իր
բերանը:

Մեհնականները, ուխտաւորները և հանդիտականները
առհասարակ՝ ամէնն ալ կ'արբենան:

Շամանդաղը խրթներանգ և ասրակերպ կը պատէ
Բազաւանի զարաստանը. բանդիւռներու նուագները վեր-
ջաւոյսի լուռութեան մէջ անոյշ տխրութիւն մը կը ծոր-
ծորեն:

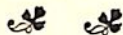
✱
✱ ✱

Խաւարը իր օթոցը կը փռէ: Աջուներ կը ճայրտաին.
բրգացած կնդրկային փայտակոյտերուն կրակ կը տրուի.
հրդեհներու ջահաւորումը ախորժիւի է հանդիսականնե-
րուն. ժողովուրդը շուայտութեան մէջ է. զինին՝ խոշե-
մութեան դիցուհին կը հաւածէ: Օղը կը Բնդայ խառ-
նախորթ աղաղակներով, Գինոջներ զոհերու ոսկորներով
իրարու զլուխ կը ջախջախեն: Կը սկսի անձրեւ և մը-
ռուտ հողմերուն հետ կը լսուի սահանքներու կերկերա-
ձայն կարկաշումը: Ժողովուրդը աշաւոր խոճոճներու
մէջ է: Փոթորիկը զայրացած կրկէսին փոշիացած հողը
յորձանախաղաց կը զաւարէ օդին մէջ: Երկուզը մահա-
համբոյր իր ճիրանները կը նիւթէ խուճապողներուն
վրայ: Շանթերը կրակի գոյն կը քսեն երկնքի զմբեթարդ
կամարին և ամպերու հրձուրթիւնները զիշերուան աղ-
ջամուղջին ծոցը կը պատտեն: Եռանդնապտոյտ կայ-
ծակներ փայլակէ փրփուր կը թափեն սև ժայռերէն
զարուվար: Մայրիներու, բարտիներու, եղևիներու մը-
րըրկածուփ ճիւղակոտոր ետուզեռումը շչումներ կը շաչէ
շարաստանէն: Կարծես աստուածներ՝ Բազաւան իր Լեռ-
ներովը սև շղթայի զարկած, Տարտարոսին մէջ կը քա-
շեն:

Խաժամուժին վրայ, մեռելի ստուերը կը սենայ. զուար-
ճութիւնը փոթորկին մէջ անդնդասոյզ կը թաղուի, և
այն պահուն, անտառի թաքթաքուր մէկ անկիւնէն կը
հասնի թունաւոր նետ մը և Մաժանի կուրծքը կը խրի:
Կատաղի փոթորիկը՝ ամպերուն մէջ դաւաճանութիւն
բառը կը զոռայ: Արտաւազդ յաջադկոտ՝ տրձակած էր
նետը և իր եղբայրը բարձրադիտակ բեմէն ղիթաւաւ
տապալած:

Այդ դաւաճանութեան օրը, Հայը նաւասարդի հան-
դէսով կ'անմահացնէ: Սթիւնիկի միւս որդին Տեղրան,
իր ըրմապետ եղբօրը յիշատակը յարգեր է այդ տօնա-
խըմբութեամբ:

Եւ նոր տարին պաշտօնապէս կը ճանչցուի ամէն ցե-
ղերէն, ան կեանքին ժպտուն ստուերն է, շողշող յոյսե-
րուն հետ կը խոստանայ պահուրտուկ խաղալ միշտ...

ՄՈՒՆՁԵՐՈՒՆ ՔՆԱՐԸ

Նկարիչը համակ ճերմակ պարեզօտով, ոսկի վարսերը
նուրբ և երկայն՝ մերկ պարանոցին վրայ ծփուն, ձեռքը
պաստառ մը առած՝ թաւիշ մամուռին վրայ քալելով՝
մտաւ անտառը ըւրմերուն:

Անտառապետը Շահարունի՝ ուժգին նայեցաւ նկարի-
չին աչուքներուն՝ փչեց անոր անուրջներու հոգի: Նկա-
րիչը ծաղիկներ ոտնակոխ կ'ընէր:

Անեմոն ծաղիկին վրայ կոխելու վրայ էր, ոտքին տա-

կէն խնկարոյր կաթնորակ գուրըշի մը բարձրացաւ և նկարիչը իր առջև տեսաւ հրաշագեղ երիտասարդ մը, դէմքը մողիչ, աչուընները հմայքոտ, թուշը բարակ, դեմագծութիւնը նրբաճաշակ, շրթունքը նշխարի պէս բարակ, վարդի պէս կարմրորակ, Զախ ուսին վրայ գլուխը հակած կը ղիտէր իր երկայն ու բարեկազմ մարմնոյն փղոսկրային անպատում սքանչելիութիւնը: Եւ ահա նա խանձորդ Աստղիկը վարար՝ անեմոնով հիւսկէն ծաղկէ պատմուճանով կը զոցէր երիտասարդին մարմինը և ախոյեանը Պերսեփոնէ կ'այրէր այն պատմուճանը կրակէ վերարկուով: Ու պատանին գլուխը շտկած կ'ըսէր նկարիչին:

— Կ'անիծեմ Աստուածը որ զեղեցկութիւնը հալածեց. ես որդին եմ Կիպրացիներուն թագաւորին Կինիրայ և մօրս Միւռայ: Վաւաշոտ Աստղիկը սիրահարուած էր ինձի. պատերազմի Աստուածը Արէս զիս հալածեց ու երբ ես Լիրանանի լեռներու մէջ եղնիկնեւրու եղջիւրները կ'ոսկեզօծէի՝ Արէս՝ զազան կ'ինճերով յօշոտել տուաւ զիս: Աստղիկ զիակիս վրայ օրերով լացաւ, անոր արցունքին տակ հալեցաւ մարմինս, և անոր արցունքով ես Անեմոն ծաղիկի փոխուեցայ. անունս էր Աղոնիս ու հիմայ Շահարունի՝ ծաղկապետ Աստուածը զիս Անեմոն անունով կը ճանչնայ: Բնութիւնս և կազմութիւնս զեղեցկութեամբ դաշնակցած են, հմայքով ու

քաղցրութեամբ խմորուած: Զուգեցի վշտացնել ո՛չ Աստղիկը և ո՛չ ալ Պերսեփոնէ. տարուան մէջ վեց ամիս Պերսեփոնէ իր դժոխքին մէջ զիս հիւր կը պահէ և վեց ամիս ալ Աստղիկ երկրիս վրայ բուրաստանի մը մէջ զիս կը խնամէ:

Պատմութիւնը աւարտած էր, անտառին մէջէն հով մ'եւլաւ. Շահարունի կը ջնջէր տեսիլքը:

Նկարիչը առաջ անցաւ, քալեց հասաւ ծառաստանին մէջ, տեսաւ մեհեանը բազմաստիճան և արձանակուռ, որուն կից նոճիի մը պատկերը սկսաւ նկարել: Եւ ահա նոճին կը փոխուի զեղանի ծաղկատի պատանեկի և այդ պատանին եղնիկի մը զիակին առաջ կու լար նիզակը ձեռքը: Եւ այդ պատանին տաքուկ ու փափուկ կը ձայնէր:

— Նկարիչ, տեսիլքդ նկարէ՛, ես չոր նոճի մը չեմ, իմ պատկերս պատմութիւն մըն է: Ոհ, ս'ըբան կաթոզին կը սիրէի ոստոստուն եղնիկս սիրուն, Բարակ մանրիկ մատներովս ամէն օր կը քաղէի փափկիկ սէզը կահաչ, մարմարէ աւազանին պաղ ջրով կը լուայի սէզը և զայն ձեռքովս եղնիկիս բերանը կը դնէի: Ես ձեռքովս ամէն օր արծաթ սափորով՝ ջինջ, զով, սառնացած ջուր կը լամցնէի խորտիկ ոտնաթոռիկ եղնիկիս: Ես իրմէ և եղնիկս ինձմէ անբաժան կ'ապրէինք: Գիշերները գուրգուր եղնիկս իր ողորկ պարանոցը՝ արփուն կուրծ-

քիս վրայ դրած կը ցնանար. անոր մեղմիկ շնչառու-
թիւնը անուշ հովուերգութիւն մը կ'ըլլար իմ խաղաղ
ցնակիս: Բայց այն աստուածուհիին, որուն մարմինը
համակ ոսկի է, որուն հազուատը սև զիշեր վերարկու մը
աստեղազարդ, և որ ունի խոշոր թեւեր վիշապի և մեծ
զերանդի կմախքացած ձեռքին մէջ. այն աստուածուհին
որ ծնած է Երեբոսէն և Գիշերէն, օրին մէկը կուրա-
ցուց զիս, ու երբ միտքս զիշերացաւ, որսի ատեն չի
կրցայ զանազանել իմ նազելի եղնիկս ու զայն իմ ձեռ-
քովս սպաննեցի: Ու ես ինքզինքս ոճրագործ մը կը
նկատէի, վիշտը վիշապացաւ վրաս, անուրջներուս մէջ կը
տեսնէի սև ողիններ՝ Տիսիփոն, Մեղերա, Աւերատի, օ-
ձավարս, ձեռուրնին ջահեր վառած՝ այդ կատարի Եւ-
մէնեանները զիս կը հալածէին. ես վշտերէս կը հիւծէի.
անտառներու աստուածապետ Շահարունի՝ զթաւով վրաս՝
աղաչեց և Ապողոն զիս նոճիի փոխարկեց, ու այդ օրէն
ի վեր կը կոչուեմ Արպարիս. այդ օրէն ի վեր ես իմ
լալկան ստուերս կը փռեմ մեռելներու հողվարներուն
վրայ. և մեռելները իմ լացովս կը ցնանան: Անցաւ
օրս, երբ կուրօրէն նոյն ոճիրը զործեցի:

Արպարիս մանուկը այդպէս խօսեցաւ ու հողիացաւ
և լոյսին մէջ հալեցաւ.

Նոճիին վրայ իր նաշխտուն ներկերը կը զարնէր, զըմ-
բուխտի շէնշող փայլը կ'անձրեւէր մեռելաթոյր գեղօն
ծառին վրայ:

Նոճիին շուրջը ամպախաղաց՝ բազէն կը հետապնդէր
արտոյտը երգաթիւ: Նկարիչը երբ կը նկարէ այդ պատ-
կերը, նուիրական մեհեանին սիւնազարդ աստիճաններէն
վար կ'իջնեն գեղանի օրիորդ մը և ձերուհի մը վեհափառ:

Եւ օրիորդը ոսկեփոփուր մազերը ուսերուն վրայ հե-
րարձակ, արբիագեղ զուէնը նկարիչին դարձուցած կը
բարբառի:

— Բազէին և արտուտին պատկերը ողբերգութիւն
մըն է: Նկարիչ, թո՛ղ այդ թռչունները. դու անոնց
խորհրդանիշ պատկերը նկարէ: Այս ձերունին, որ ինձի
հետ կը տեսնես՝ Մեղարացուց թագաւորն է՝ Նիսոս, ես
իբր աղջիկն եմ, անունս Սկիւլա. Գալիլէայի պէս մե-
ղապարտ եմ. երբ ես կտրեցի հօրս հիանալի վարսերը,
հայրս յաղթուեցաւ թշնամիէն. և այս պարտութեան ես
պատճառ ըլլալով, աստուածները զիս արտուտի փոխե-
ցին և իմ հայրս ալ բազէի. և այդ եղեռնական օրէն ի
վեր հայրս իրաւամբ զիս կը հալածէ:

Բացուեցաւ դուռը մեհեանին և ընկալորոյ ամպերու
մէջ ոչնչացաւ տեսիլը:

Եւ նկարիչը հիացած իր նկարը շարունակեց նկարե-
լու:

Պատկերահանին պատտառին վրայ՝ արձանացաւ մե-
հեանին սիւնաշար մարմարէ հրաշակերտը:

Եւ Օղը ըսաւ.

Պատկերներ

— Ես Արամազդայ պատկերն եմ:

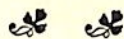
Հողէն երգի անուշ ձայն մը բարձրացաւ:

— Ես Հէրաի տեսիլքն եմ. ծաղիկները իմ այտիս վրայ կը բանան իրենց երփնագեղ Քերթիկները ըզրացըրարոյր:

Եւ նկարիչը օգ և հող աստուածութեանց ներշնչու մովը՝ իր նկարած պատկերին զետինը ու երկինքը զեղակերտեց:

Եւ սկսաւ նկարել մեհեռներն կից անտառին աւազանը. յաւերժահարսեր Քափորական՝ Անահիտի առջեւն ինկած Քաւուտներէն ոտն ի մատն առաջ եկան: Ոսկեծրղին Անահիտ՝ աւազանին մէջ պիտի լուացուէր: Եւ հայկական կուսագեղ պարկեշտութիւնը ծիրանիզօտին վարագուրեց անոր վրայ:

Անըջող նկարիչը կրեց նուիրական անտառին հոգեցունց տպաւորութիւնը, նայեցաւ իր նկարին վրայ. Շահարունի, անտառի աստուածը, նկարիչին պատտառին վրայ բնութեան զեղը զիցարանական խորհրդականուութեան հետ զանգած էր:

Յ Ա Ն Կ

	Էջ
Խօսք տուր	1
Նախանձը	3
Պատերազմը	5
Շարժումներ	7
Վրձնի խաղեր	9
Անօթիներ	13
Գրչի փշրանք	15
Կեանքին ծառը	17
Ցաւեր	19
Կոյրին երգը	21
Յուսահատը	23
Որբին կտակը	25
Վաստալուհին	27
Փոխարէնը	29
Ծառէ դամբանը	31
Գեղեցիկին ծնունդը	33
Հաւատք	37
Բանտէն խօսքեր	41
Հողիներուն նաւակը	43

Այլին	45
Գիշերը	47
Կեղծիքին պարտութիւնը	49
Գիւղը	51
Տխոր Երջանիկը	53
Մեռելին ուր	55
Թռչունին սուգը	57
Գիւղացին	59
Ապագան	61
Մայրիկին	63
Նուիրական սարը	65
Բանակալին ասլաշարը	67
Աղօթողին երազը	69
Վշտին խօսքերը	71
Վերջալոյսին	73
Հարուստին երկիւղը	75
Նաակին	77
Պէյլէրպէյ	81
Արցունքի քմակին	83
Թաղումին ողբը	85
Վասնզը	87
Աքսորականը	91
Երգողը	93
Փոթորիկին լեզուն	95
Քրմական առուն	97
Բողոքին մարմնացումը	99
Գեղջուկ մանուկը	101

Հայու Հոգին	105
Բազիններու կործանումը	107
Տխուրը	111
Ազատ քնար	113
Արցունքը	115
Պաղուց մը հոգ	117
Մութ նկար	121
Մեռելը	123
Սեւ ընկերը	125
Ճշնաւորներ	127
Ուժին լեզուն	129
Յեղաշրջում	133
Զօրութիւնը	135
Հալածուածը	137
Մարուրը	139
Ամազոնը	141
Հաճոյքը	143
Աւերակներ	145
Խաչքարը	147
Հիւժումը	149
Սեւ քունը	151
Բաղը	153
Գեղանին	155
Լուսթիւնը	157
Ճակատագիր	159
Քերթողը	161
Ուխտագրութիւն	163

Բուրաստանը	165
Գթութիւնը	167
Մփանը	169
Մարտ	171
Օրհասական զինուորը	173
Մսուրին իրիկունը	175
Զարդուած յուշիկ	177
Նէյին ողբը	179
Պատանքը	181
Յեղաշրջում	183
Վերջալոյսին	185
Ղարիսը	187
Արծարծում	189
Խորտակում	191
Սեւ խօսքեր	193
Շիջումներ	195
Հսկանքում	197
Գուսանը	199
Վերադարձ	201
Խօսքերուն սիրտը	203
Երջանկութիւն	205
Նախանձիկի մահը	207
Չնարին գութը	209
Պատնէշը	211
Տարիին Արարչութիւնը	213
Մունջերուն ճնարը	221

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԳՐԻՆԵՐ

ԱՂԻՇԱՆ (Հ. Ղեւոնդ), - Նուագք (5 հատոր) .	10. —
ԱՂԱՆՈՒՐ (Վիկ.), - Յաւիտեանական զրոյց .	1. 50
ԲՍԿՐԱՏՈՒՆԻ (Հ. Արսէն Կ.), - Հայկ դիւցազն .	8. —
ԼԱՄԱՐԴԻՆ (Ալփոնս), - Բերթողական (ա- ռաջին) մտածութիւնք	1. —
ԼԷՈՐԱՐՏԻ (Յակովբ), - Երգեր	1. —
ԿՂՈՊՇՏՈՎ, - Մեսիական	2. —
ՀՈՄԵՐՈՍ (Բերթողահայր), - Իլիական (Թրգմ. Հ. Ղազիկեան)	3. —
ՇԻՂԷՐ, - Երգ ի գանգակն	— 50
ՈՐԱՏԻՈՍ (Փլակկոս), - Արուեստ քերթո- ղութեան, (Վերգիլիոսի Մշակականքին հետ կազմուած)	4. —
ՊԱՅՐՆ (Լորս), - Իտալիա (Գ. Երգ Չայլտ- հարոլտի. անգլ.-հայ.)	1. —
ՎԻԳԻՂԻՆՈՍ (Մարոն), - Նմէական աշխար- հաբար (Հ. Արսէն Ղազիկեանի)	2. —
» » Հովուերգականք	1. —
» » Մշակականք	4. —
ՏԱՆԴԷ (Ալիկիէրի), - Դժոխք	1. 50
» Գաւարան	1. 50
ՔԱՐՄԷՆ-ՍԻՂՎԱ, - Բերթուածք (Ծաղկաբաղ)	2. —
ՔՈՒՇԵՆԵՐԵԱՆ (Հ. Բերովբէ), - Բերթուածք .	2. 50
ՕՍՍԻԱՆ, - Բերթուածք	1. 50

Գինն է ֆր. 3. 50

Imprimerie Arménienne

St. Lazare

VENISE (Italie)

«Ազգային գրադարան»

NL0332560

28725

